

Міністерство освіти та науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота

На здобуття освітнього ступеня магістр

Розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників у ігровій діяльності

Виконала:

студентка VII курсу, групи ДОМз – 61

галузі знань: 01 Педагогічна освіта

напряму підготовки: 012 Дошкільна освіта

Миронець Єлизавета Михайлівна

Науковий керівник: Аніщук Антоніна

Миколаївна,

канд. пед. наук, доцент

Рецензенти:

Пісоцький Олександр Петрович,

канд. псих. наук, доцент.

Тимошенко Олексій Анатолійович,

канд. псих. наук, доцент.

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

м.Ніжин – 2020 рік

АНОТАЦІЯ

Миронець Є.М. Розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників у ігровій діяльності. Рукопис. Ніжин, 2020. – 92 с.

Кваліфікаційна робота виконана на теоретичному та практичному рівнях. На теоретичному рівні уточнено зміст та структуру провідних категорій, обґрунтовано проблеми розвитку мовленнєвої творчості дошкільників засобами ігрової діяльності. Розкрито значення ігрової діяльності для розвитку мовленнєвої творчості дитини. Обґрунтовано педагогічні умови розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

На емпіричному рівні визначено критерії, показники та рівні сформованості мовленнєвої творчості старших дошкільників, досліджено вплив батьків та педагогів на формування даної якості у дітей. Розроблено систему роботи щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності, перевірено її ефективність.

Ключові слова: «творчість», «словесна творчість», «мовленнєва творчість», «мовленнєвотворча діяльність», «словотворчість».

Myronets EM Development of speech creativity of senior preschoolers in play activities. Manuscript. Nizhyn, 2020. - 92 p.

Qualification work is performed on theoretical and practical levels. At the theoretical level, the content and structure of the leading categories are clarified, the problems of development of speech creativity of preschoolers by means of play activities are substantiated. The significance of play activities for the development of a child's speech creativity is revealed. The pedagogical conditions for the development of speech creativity of senior preschoolers by means of play activities are substantiated.

At the empirical level, the criteria, indicators and levels of formation of speech creativity of senior preschoolers are determined, the influence of parents and teachers on the formation of this quality in children is studied. The system of

work on development of speech creativity of senior preschoolers by means of game activity is developed, its efficiency is checked.

Key words: "creativity", "verbal creativity", "speech creativity", "speech-creating activity", "word-formation".

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Мовленнєва творчість як один із видів дитячої творчості.....	12
1.2. Психолого-педагогічні дослідження з проблеми розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників.....	15
1.3. Вплив ігрової діяльності на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників.....	20
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I	27
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	
2.1. Методика констатувального етапу дослідження.....	28
2.2. Характеристика рівнів сформованості мовленнєвої творчості старших дошкільників.....	35
2.3. Вплив педагогів та батьків на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників.....	42
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	46

РОЗДІЛІІ. РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності.....48

3.2. Система роботи щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності.....52

3.3. Оцінка ефективності системи виховання щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності.....62

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІІ.....68

ВИСНОВКИ.....69

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....73

ДОДАТКИ.....78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нова парадигма освіти ХХІ століття зорієнтована на людину нової культури, на формування творчої самореалізації й розкриття її потенціалу. Мовленнєвий розвиток дітей, актуалізація закладених у них природою здібностей і задатків сприяють умінню виявляти мовленнєвотворчу активність, ініціативність, оригінальність у різнобічній діяльності.

Саме творчий підхід є однією з умов виховання активної життєвої позиції особистості. Велика увага надається цьому питанню в державних документах, що стосуються освіти, оскільки розвиток творчого потенціалу дитини є актуальною проблемою сучасності. Проблема мовленнєвої творчості знайшла широке обґрунтування в Національній доктрині розвитку освіти у ХХІ столітті, Законі України «Про дошкільну освіту», в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні.

Розвиток мовленнєвої творчості займає важливе місце в розвитку дитячої творчості уже в перші роки життя дитини. Мовлення акумулює життєдайну творчу енергію дитини, це засіб її психічного розвитку, розквіту творчих здібностей, максимальної реалізації природних можливостей.

Інтенсивний технічний розвиток привів до того, що в сучасному суспільстві мовна творчість поступово втрачає своє значення. Люди менше спілкуються, менше розмовляють один з одним, замінюючи безпосереднє міжособове спілкування спілкуванням, опосередкованим технічними засобами.

Проблема розвитку мовленнєвих творчих здібностей в дошкільному віці через складність і багатогранність природи мовленнєвих явищ як до психологічних наук, так і педагогічних. Вагомість та актуальність її пояснюється гострою проблемою педагогічної практики у науково обґрунтованих рекомендаціях щодо форм організації та методів роботи з дітьми у цьому напрямку.

Вивчення проблеми мовленнєвої творчості дошкільників пов'язана із розглядом її як одного із видів зв'язного висловлювання.

Різноманітні аспекти художньо-творчого розвитку особистості розкрито у працях А. Богуш, В. Бутенка, В. Кардашова, Н. Кудикіної, Л. Масол, Н. Миропольської, Т. Науменко, Б. Неменського, Т. Поніманської та ін. Проблему активності як показника розвитку творчих здібностей дітей досліджували Г. Костюк, Г. Костюшко, О. Коберник, С. Кудрявцева, Н. Кириченко, О. Киричук та інші вчені.

Концептуальні засади залучення дітей до мовленнєвої творчості обґрунтовано у працях Д. Джоли, Н. Вітківської, Н. Ветлугіної, В. Рибалки, В. Сухомлинського, Ю. Рубіної, О. Рудницької, А. Кікоть, В. Марущак та інших.

Аспекти розвитку мовленнєвої творчості дітей дошкільного віку знайшли своє відображення у працях сучасних дослідників, а саме, О. Амацьєвої, А. Богуш, Н. Ветлугіної, Н. Гавриш, О. Дронової, Т. Козакової, Н. Сакуліної та ін.

Численні дослідження науковців доводять, що саме старший дошкільний вік є сензитивним періодом у розвитку творчих здібностей. Їхні досягнення в мовленнєвому розвитку такі значні, що можна говорити про якісну сторону мовленнєвого

розвитку. Здатність домовної творчості формується в старшій дошкільній групі, коли діти вже знають про навколишній світ, досить розвинені активні сторони мислення, образне мислення творча уява.

В умовах професійної діяльності виникає проблема, яка полягає в конфлікті між прагненням виховати творчу особистість і виховними засобами, які переважають у педагогічній практиці, які не активізують творчу уяву і фантазію дитини, а орієнтовані на відтворення її характерних рис освітньої діяльності.

Усе це обґрунтовує необхідність актуальності дослідження засобів, що розвивають мовну творчість в дошкільній групі в контексті нової освітньої політики, з використанням нових технологій і передового досвіду.

Одним із ефективних засобів розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників є *ігрова діяльність*. Перевага гри перед будь-якою іншою дитячою діяльністю полягає в тому, що в ній дитина сама, добровільно виконує правила і це приносить їй максимальне задоволення. Це сприяє формуванню у дитини усвідомленої поведінки, осмисленому розумінню виконуваних нею ігрових ролей. Тому саме у грі дитина може якнайкраще проявити свою ініціативу і творчу активність, в тому числі і мовленнєву.

Актуальність дослідження та недостатня науково-теоретична й методична розробка проблеми зумовили вибір теми нашого дослідження: *«Розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників у ігровій діяльності»*.

Мета дослідження – полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності та розробці системи роботи щодо педагогічного впливу в умовах закладу дошкільної освіти.

Задачі дослідження:

1. Уточнити зміст та структуру провідних категорій: «творчість», «словесна творчість», «мовленнєва творчість», «словотворчість».

2. Визначити вплив ігрової діяльності на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників.

3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості мовленнєвої творчості старших дошкільників.

4. Дослідити вплив батьків та педагогів на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників.

5. Розробити та апробувати систему роботи щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників у ігровій діяльності, оцінити її ефективність та запровадити у педагогічну практику.

Об'єкт дослідження – процес розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Гіпотеза дослідження: - розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: *організація творчих ігор у роботі з дітьми; спонукання дошкільників до сюжетно-рольової гри; залучення дітей до ігор фантазувань.*

Методи дослідження: *теоретичні методидослідження:* аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних на основі вивчення психолого-педагогічної теорії та лінгводидактики уможливили аргументоване обґрунтування змісту та структури провідних категорій дослідження, визначення критеріїв та показників, комплексу педагогічних умов розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Емпіричні методидослідження: методики на вивчення стану сформованості мовленнєвої творчості старших дошкільників, спостереження, анкетування вихователів, анкетування батьків, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний); статистичні методи (кількісний і якісний аналіз експериментальних даних).

Дослідно-експериментальна база. Дослідження здійснювалось протягом 2019- 2020 р.р. на базі дошкільного навчального закладу №17 «Перлінка» м. Ніжин. Дослідженням було охоплено 54 (28 + 26) дитини 5-6 - ти років, 8 вихователів, 54 батьків.

Наукова новизна і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що *уточнено* зміст поняття «мовленнєва творчість старших дошкільників», *розширено та доповнено* зміст понять «мовленнєва творчість», мовленнєво-творча діяльність старших дошкільників». *Розроблено* критерії, показники та рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої творчості; *розроблено та апробовано* систему роботи щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності, *удосконалено* форми і методи роботи педагога в означеному напрямі.

Апробація результатів дослідження.

Участь у конференціях.

1. ІV Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 200-річчю відкриттю Ніжинської гімназії вищих наук (30 квітня 2020 р.). Тема: Розвиток мовленнєвої творчості дитини як передумова успішної соціалізації особистості.

2. «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» Програма Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців (23 жовтня 2020 року) до 15-річчя кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Тема: Вплив ігрової діяльності на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників.

Наукові статті :

1. Розвиток мовленнєвої творчості дитини як передумова успішної соціалізації особистості. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів ІV Міжнародної науково-практичної

конференції (30 квітня 2020 р., м. Ніжин) / за ред. О. В. Лісовця, С. О. Борисюк. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С.225-227.

2. Вплив ігрової діяльності на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників. Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку" (23 жовтня 2020 року) / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 343 с. С.239-242.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 91ст., основний текст -76 ст., додатки – 15ст.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Мовленнєва творчість як один із видів дитячої творчості

Творчість є обов'язковим елементом гармонійного розвитку особистості дитини, в першу чергу, для саморозвитку. У міру дорослішання, творчість може стати основною діяльністю дитини.

Дитяча творчість - одна з форм самостійної діяльності дитини, в процесі якої вона експериментує і утворює щось нове для себе та інших. При цьому основна увага приділяється самому процесу, а не його результату. Дитяча творчість має нерозривний зв'язок із грою, тому дуже часто між процесом творчості і грою відсутня межа.

Поняття «творчість» трактується в трьох значеннях:

- як діяльність, спрямована на пошук способів вирішення нестандартної задачі в умовах невизначеності, в результаті якої формується щось нове: знання, вміння, продукти на основі реорганізації наявного досвіду;

- діяльність, яка надає людині можливість для активації себе і націлена на створення матеріальних і духовних цінностей;

- система взаємовідносин і взаємодій особистостей і світу з приводу і в процесі творчої діяльності.

У перших двох значеннях творчість розуміється як створення людиною об'єктивно і суб'єктивно нового - цінного як для окремого суб'єкта, так і для суспільства в цілому.

Педагоги В.Сухомлинський, Б. Неменський, Є. Фльоріна довели, що творча діяльність доступна дітям дошкільного віку, однак, вона має свої особливості і не може повністю відповідати критеріям творчості дорослих.

За даними досліджень, проведених під керівництвом Н. Ветлугіної, повністю дитяча творчість не відповідає таким показникам, як представляти суспільну цінність і давати абсолютно нову продукцію [7, с.67]. Тому, як стверджує Д. Менджеріцька, саме поняття «творчість» недоречно вживати, якщо підходити до дитячої діяльності з погляду дорослої людини. Однак воно виправдане, якщо підійти до вирішення питання з точки зору розвитку» [35, с.82].

Існують різні думки з приводу джерел виникнення і розвитку творчості дітей. Дослідники К. Вентцель, А. Бакушинський та інші вважають творчість результатом внутрішніх сил дитини, вони розглядають творчі здібності, які виникли спонтанно. Отже, вони некеровані, педагогічно спрямоване формування їх неможливе. Г. Лабунська, В. Левін джерелами творчості бачать навколишнє життя і мистецтво. В. Давидов і А. Поддьяков вважають, що джерелами творчості, розвитку творчої діяльності у дошкільнят є гра і експериментування.

До наукового обігу дошкільної лінгводидактики ввійшли терміни «словесна творчість», «словотворчість». Н. Гавриш увела в науковий обіг поняття «мовленнєвотворча діяльність», яке вона розглядає як опосередкований мовою, оформлений у різних типах висловлювання процес оперування, комбінування уявленнями [12].

Тому аналіз наукової літератури показує, що потребує уточнень змістове трактування таких понять, як «дитяча творчість», «словесна

творчість» і «мовленнєва творчість» дошкільнят в контексті їх відмінних рис і взаємозв'язку.

Поняття «дитяча творчість», маючи свої характерні особливості, можна застосувати до будь-якого виду творчої діяльності дошкільників, в тому числі і мовленнєвої, і розглядається в науці з тих же позицій. Учені Д.Богоявленська, Г. Костюк, В.Шадриков наполягають саме на необхідності розвитку творчої особистості, не обмежуючись творчими здібностями. В основі творчості дитини, на думку Г. Костюка, лежить особлива категорія здібностей – духовні здібності, в яких він убачає цілісну сутність, інтегральний прояв інтелекту і духовності[31].

Під «словесною творчістю дошкільнят» О.Ушакова розуміє продуктивну діяльність дітей, що виникає під впливом творів мистецтва і вражень від навколишнього життя і виражається в створенні усних творів - казок, оповідань, віршів» [52, с.172].

У дослідженнях кінця 80-х років ХХ століття, поряд з терміном «словесна творчість», стало широко використовуватися словосполучення «мовленнєва творчість», яке є більш точним, а його використання - більш виправданим, так як воно безпосередньо пов'язане з провідними поняттями в педагогіці дітей дошкільного віку - поняттями «мова», «мовленнєва діяльність», «мовленнєве спілкування». У зв'язку з цим доцільніше говорити про мовленнєву творчість, творчу мовленнєву діяльність дітей.

Мовленнєва творчість - це продуктивний вид діяльності, кінцевим результатом якої повинен бути зв'язний, логічно вибудований текст. У цьому випадку «словесну творчість» можна розглядати як частину мовленнєвотворчої діяльності взагалі: здатність «творити слова», створювати дитячі неологізми.

Як зазначає Н.Гавриш, *мовленнєвотворча діяльність* дошкільників – це феномен мовленнєвої культури, що відбиває рівень психічного розвитку, мовленнєвої компетентності, внутрішнього стану, вираження інтересів дітей, є могутнім засобом формування креативного начала кожної особистості [13].

Поряд з вище зазначеними термінами використовується і поняття і «словотворчість». Під словотворенням Н.Гавриш розуміє утворення похідних слів за допомогою різних словотворчих засобів, наявних у певній мові [13].

Словотворчість –це придумування дитиною нових слів. Т. Ушакова виділяє три принципи словотворчості, на основі яких діти утворюють нові слова: 1) частину кількох слів використовується як ціле нове слово; 2) до кореня слова додається нове закінчення; 3) з двох слів складається одне нове [53]. Словотворчість свідчить про активне засвоєння дитиною граматичного ладу мови, і експериментування з новими словами. Словесна творчість дітей дошкільного віку виражається в різних формах: у складанні розповідей, казок, описів; складанні віршів, загадок, небилиць; у словотворчості (утворення нових слів - новоутворень). В основі творчого розповідання лежить «процес переробки і комбінування уявлень, що відображають реальну дійсність, і створення на цій основі нових образів, дій, ситуацій, які мали раніше місця в безпосередньому сприйнятті» [13, с.338].

Таким чином, ми проаналізували основні поняття нашого дослідження. Вони є важливими для розкриття сутності ключового поняття «мовленнєва творчість», взаємопов'язані за змістом і становлять основу для глибшого аналізу визначеної проблеми. Різні визначення провідних науковців дають можливість краще зрозуміти сутність кожного поняття, співвіднести його значення із характерними ознаками інших понять.

1.2. Психолого-педагогічні дослідження з проблеми розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників

Розвиток дитячої творчості – складна комплексна проблема, яка потребує пошуку ефективних засобів у різних галузях мистецтва та художньо-мовленнєвої діяльності. Проблема творчих здібностей завжди перебувала в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних фахівців, зокрема

В. М'ясищева, О.Сомкової, В. Петровського, К. Платонова, В. Дружиніна та ін.

В. Сухомлинський наголошував на тому, що творчості треба вчити, бо вона не приходить до дітей просто з натхненням, в основу системи навчання вважав він, треба покласти живе слово і творчість дитини, не повторення чужих думок, а творення власних. Водночас, індивідуальному процесу творчості має передувати наслідування дій педагога, відпрацювання точності й доречності у доборі слів, іншого матеріалу, який буде потрібний дитині для її творчості[49].

О. Сомкова справедливо вважає, що розвивати дитячу мовленнєву творчість найбільш прийнятно в наступній послідовності: переказ літературного тексту, придумування за аналогією, вигадування продовження і закінчення до розповіді, придумування розповіді або казки за планом по моделі, придумування сюжетної розповіді з іграшками, потім на задану тему або за прислів'ям, складання казок, загадок з використанням образних порівнянь, уособлень і метафор [46, с.98].

У дослідженні Є. Кравцової, як джерело розвитку уяви, розглядаються ігрова, художня, музична, конструктивна види діяльностей. У зв'язку з цим для розвитку дитячої творчості необхідні створення відповідних умов, засвоєння дітьми художнього досвіду, навчання прийомам творчої роботи [32, с.94].

Серед дослідників, які здійснювали роботу в області мовленнєвотворчої діяльності дитини, як одного з складних видів художньо-мовленнєвої діяльності старших дошкільників, можна назвати імена: Е. Тихеевої, Є.Флеріної, О. Ушакової, О. Дьяченко, Н.Гавриш, Л.Калмикової та ін.

На думку Л.Виготського, створюючи творчі твори, дошкільнята не орієнтуються на очікуваного слухача. Дитина сміливо робить зовсім несподівані для дорослих поєднання образів, ситуацій і комбінації форм.

Однак, не дивлячись на ці особливості, дослідники підкреслюють самоцінність дитячої творчості [11, с.97].

Психологи Б. Теплов, С. Рубінштейн, С. Якобсон та інші підкреслюють суспільно-педагогічну цінність дитячої творчості, в процесі якої дитина висловлює своє ставлення до навколишнього. Це допомагає розкрити внутрішній світ дошкільника, особливості його сприйняття уявлень про життя оточуючих, його інтереси і здібності. У своїй творчості дитина активно відкриває щось нове для себе, а для оточуючих - нове про себе.

Так, Н.Орланова, Н.Короткова вважають, що творче розповідання з'являється у дошкільнят до моменту сформованості зв'язного мовлення. На думку дослідників, словесна творчість - результат роботи вихователя з дітьми в області зв'язного мовлення, словникової роботи, граматичного оформлення мови і ознайомлення з художньою літературою, тому всю роботу потрібно розглядають в комплексі як попередню частину процесу складання дітьми творчих розповідей [41, 30]. Таким чином, мовленнєва творчість виникає до кінця старшого дошкільного віку.

У становленні творчої особистості дошкільника, як зазначає Л.Козирєва, велике значення має словесна творчість, так як мова - це база будь-якого виду творчості, невід'ємна частина соціального буття людей, необхідна умова існування людського суспільства. Мова виступає для дитини як знаряддя, яке вона використовує набагато частіше, ніж що - небудь інше. Маючи свою самостійну цінність, можливість знайти цивілізовані способи самовираження, мова відіграє винятково важливу роль в становленні людської свідомості, вищих психічних функцій, розвитку і соціалізації особистості [27, с.29]

У дослідженні В.Тютюнника показано, що потреба і здатність до творчості розвивається як мінімум з п'яти років. Даний вік сприятливий для формування креативності ще й тому, що дитина в цей час готова до соціалізації [51, с.43].

У старшому дошкільному віці, дитина починає активно засвоювати різні мовленнєві конструкції. Засвоюється монологічне мовлення. На думку О.Ушакової паралельно з розвитком зв'язного мовлення, відбувається вдосконалення граматичного ладу мови та освоєння смислової сторони слова. У цьому віці основне засвоєння системи рідної мови завершується, хоча як і раніше активно протікає мовленнєво-творчий процес [53]. Важливу роль відіграє цілеспрямоване навчання, яке здійснюється в ігровій формі і спрямоване на вдосконалення навичок побудови висловлювань.

Н.Гавриш зазначає, що на початковому етапі опанування дитиною мовленням, творчий підхід виявляється на лексичному рівні в оволодінні засобами словотворення [12]. К.Чуковський, досліджуючи механізм дитячої словотворчості, прийшов до висновку, що малюк утворює нові слова не тому, що має конкретне завдання, а завдяки природній мовній чутливості, яка характерна для дошкільників [56].

О.Єльцова зазначає, дитина в старшому дошкільному віці, дізнається багато нового про навколишній світ і природно відчуває величезне бажання поділитися з однолітками і дорослими своїми спостереженнями і враженнями. З'являється потреба в оволодінні новими формами і якостями рідної мови [20].

На даному віковому етапі у дитини формується лексико-граматичне мовлення, розширюється життєвий досвід і дитина, як стверджує Н.Гавриш, виходить у мовленнєвій творчості за межі слова, словосполучення і починає самостійно утворювати різноманітні монологічні висловлювання – фрази, надфразові єдності, тексти [13]. Численні дослідження науковців підтверджують, що творчі прояви дитини під час активного опанування мовою в процесі мовленнєвої діяльності, є природним результатом ходу її мовленнєвого розвитку.

Дитяча мовленнєва творчість не обмежується розповідями і казками. Продуктами дитячої мовленнєвої творчості є також вірші, загадки, небилиці, лічилки. Популярними і побутують в дитячому середовищі лічилки -

короткі римовані вірші, які діти використовують для того, щоб визначити ведучих або розподілити ролі.

Л.Іщенко зазначає, що дитина, створюючи казку, може вільно висловлювати свої думки, враження, почуття, виразити своє ставлення до героїв, виявити свої мовленнєві здібності [23]. На думку вищезазначеного автора, розвитку мовленнєвої творчості сприяє:

- використання мовних ігор та вправ;
- виразне читання;
- розучування потішок, скоромовок;
- вправи на постановку наголосу який змінює зміст слова;
- ігри на підбір синонімів і антонімів;
- ілюстрування приказок, казок, прислів'їв, загадок [23].

Як зазначають Е.Кац, Л.Ковалевська, з питання можливостей навчання дітей творчого розповідання існують різні точки зору [26, с.3]. Так, О.Дьяченко вважає, що формування творчого розповідання має відбуватися одночасно з етапами розвитку зв'язного мовлення і іншими компонентами творчого процесу. До 3-4 років діти здатні опанувати елементарним досвідом творчої роботи і розуміють завдання типу «Придумай». З'являється активність і зацікавленість процесом складання творчих розповідей. Автор вказує на еволюцію розвитку мовленнєво-творчої діяльності у дітей дошкільного віку [17].

Н. Ветлугіна відзначала правомірність поширення поняття «творчість» на діяльність дитини, відмежовуючи його словом «дитяча». У формуванні дитячої художньої творчості, у розвитку якого важлива роль належить дорослому, педагогу, Н. Ветлугіна виділяла три етапи:

- на першому етапі відбувається накопичення досвіду. Роль педагога полягає в організації життєвих спостережень, що впливають на дитячу творчість. Дитину треба вчити образному баченню навколишнього (сприйняття набуває естетичного забарвлення);

- другий етап - це процес дитячої творчості, коли виникає задум, відбуваються пошуки художніх засобів. Виникнення задуму у дитини проходить успішно, якщо створена установка на нову діяльність (придумаємо розповідь). Наявність задуму спонукає дітей до пошуків засобів його реалізації: пошуки композиції, виділення вчинків героїв, вибір слів, епітетів. Велике значення тут мають творчі завдання;

- на третьому етапі з'являється нова продукція. Дитина цікавиться її якістю, прагне завершити її, відчуваючи естетичне задоволення. Аналіз потрібен і для формування художнього смаку [6, с.89].

Творчі прояви старшихдошкільників в мовленнєвій діяльностіможна спостерігати як у змісті,так і в засобах їх передачі. В освітній практиці склалися, утвердилися і набули поширення два шляхи мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного віку:

- під час утворення казки, дитина самостійно відбирає і комбінує подіїз особистого та літературного досвіду або, використовуючи творчууяву, створює власні образи героїв, подій, вибудовує сюжетну лінію;

- використовуючи навички, отримані в продуктивних видах діяльності, поєднуючи їх, дитина оформляє те, що склала, в матеріальний продукт діяльності.

Ефективний шлях, стверджує О.Єльцова, вирішення проблеми розвитку мовленнєвої творчості у старших дошкільників полягає в оволодіннідітьми продуктивною мовленнєвою діяльністю.Щоб продуктивна мовленнєва діяльність була успішною, необхідно дотримуватися двох умови:

-діти повинні отримувати задоволення від цієї діяльності;

- розуміти, як, яким чином можна будувати речення з подібними характеристиками[19].

Таким чином, в результаті теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури було встановлено, що мовленнєва творчість - продуктивний вид мовленнєвої діяльності дитини, результатом якої є зв'язний і логічно вибудований текст. Розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників

становить одну з найважливіших ліній у розвитку мовлення дитини: є методом успішного оволодіння дітьми монологічним мовленням, збільшенням обсягу їх словника.

Дошкільний вік є продуктивним для розвитку мовленнєвої творчості в зв'язку з наявністю у дітей особливої оригінальності мислення і допитливості. Основоположними аспектами розвитку мовленнєвої творчості дітей в старшому дошкільному віці є такі характеристики, як гнучкість мислення, допитливість, фантазія, сприйняття, творча уява, а також рівень засвоєння дітьми рідної мови і рівень розвитку компонентів мовленнєвої активності.

1.3. Вплив ігрової діяльності на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників

Провідною діяльністю у дітей дошкільного віку є ігрова діяльність. Сучасні дослідження показують, що гра дошкільнят, особливо якщо вона проводиться під умілим керівництвом дорослих, сприяє розвитку їх творчої уяви, дозволяючи їм придумувати, а потім реалізовувати плани колективних та індивідуальних дій.

На важливість гри, як провідної діяльності дошкільного віку, вказують праці Д.Ельконіна, А.Богущ, Л.Виготського, Н.Гавриш, Л. Венгера, Н.Непомнящої, В.Мухіної, А.Запорожця, М.Вовчик-Блакитної, Е. Смирнової та ін. Не випадково відомий психолог Л.Виготський назвав ігрову діяльність «дев'ятим валом психічного розвитку» [11, с.173].

Гра являє собою форму творчого відображення дійсності дитиною. Під час ігрової діяльності, діти не прагнуть до точного копіювання реальності, але водночас, творчо підходять до виконання ігрових ролей: уявляють, фантазують, комбінують, вигадують, отримуючи від цього задоволення. Для дитячої уяви немає меж. Тому в грі є все, що доступно дитині, і вона може реалізувати задумане.

Ігрова діяльність не обмежується своїм впливом на розвиток особистості дитини, а позитивно впливає на формування всіх психічних функцій. У грі дитина навчиться будувати відносини з однолітками, планувати свої дії, оцінювати їх поведінку, контролювати. В процесі чого розвивається інтелект дитини, зокрема символічна функція свідомості, а також творчі здібності. Л.Березовська виділила мовленнєво-ігрову діяльність як засіб творчого мовленнєвого самовираження[2].

Для дитини гра - це не просто розвага, це творча натхненна праця, це її життя. Це особлива форма навчання, співпраці, співдружності, яка ставить інтереси і можливості дитини на більш високий рівень - мислячої, творчої особистості.

В роботах Л.Виготського, В.Давидова, О.Запорожця, Д.Менджеріцької і багато інших авторів, гра вважається творчою, і, отже, вона розвиває творчі здібності дитини. Тому творчі здібності та потреба в творчості виникають у дошкільників через їх ігрову діяльність. У процесі ігрової діяльності розвивається творча активність дошкільників. У свою чергу, творчий розвиток забезпечує формування пізнавальної активності, перш за все мислення і уяви. Даний психічний процес являє собою важливий компонент будь-якої форми творчої діяльності дошкільника.

У розвитку мовленнєвих творчих здібностей використовуються різні види ігор: дидактичні, театралізовані, сюжетно-рольові, ігри фантазування. Дидактичні ігри не випадково зайняли важливе місце серед методів навчання і виховання дітей, розвитку їх самостійної ігрової діяльності. Будь-яка дидактична гра має на меті збагатити чуттєвий досвід дитини, розвинути її розумові здібності (уміння порівнювати, збагачувати, класифікувати предмети та явища навколишнього світу, висловлювати свої судження, робити умовиводи). Широко використовуються у роботі з дітьми дошкільного віку словесні дидактичні ігри. В таких іграх діти вчать самостійно вирішувати різноманітні розумові

завдання, описуючи предмети, виділяючи їх характерні ознаки, відгадуючи за описом, знаходячи ознаки подібності та відмінності, розмірковуючи.

Р. Немов для розвитку мовленнєвої творчості дошкільників пропонує такий прийом, як «Біном фантазії», в основі якого лежить дидактична гра на придумування різних історій [40].

Однією з різновидів ігрової діяльності є гра - драматизація.

У процесі проведення ігор-драматизацій, педагог розширює і робить різноманітними сюжет ігор, збагачує дітей яскравими враженнями, через імпровізацію створення проблемних життєвих ситуацій. Гра-драматизація переплітається з сюжетно-рольовою грою, що сприяє розвитку самостійності вибудовування дітьми сюжетної лінії гри. Г. Гарипова виділяє наступні завдання:

- розвивати стійкий інтерес до театру і любов до художнього слова;
- формувати знання про жанрові особливості казки, розширювати літературний досвід дітей;
- розвивати самостійність, творчу активність, образність і виразність мови дітей;
- виховувати любов до народної творчості [14].

Під час проведення гри-драматизації продумується ігрова мотивація, щоб зацікавити грою дітей. Під час таких ігор, зазначає М. Маханєва, розвивається пізнавальний інтерес дітей, активізується мовлення, розширюється кругозір, творча та ігрова активність. Так в процесі гри діти вигадують нові дії, ігрові ситуації [34, с.127].

Одним із завдань сучасного педагога є стимулювання творчої активності дітей. При цьому розгортання гри передбачає включення різних ролей: з різних сфер соціального життя, літературних творів, казок, а також поєднання казкових і реальних персонажів.

Включення таких ролей в загальний сюжет активізує уяву дітей, їх фантазію, спонукає придумувати нові історії, які об'єднують різних

персонажів і роблять усвідомленим їх спільне існування. Педагог має враховувати інтереси і бажання дітей щодо утворення нових сюжетів.

Творчі рольові ігри та ігри - драматизації, театралізовані ігри тісно пов'язані між собою. В основі тих і інших лежить відображення подій, дій і відносин між людьми. Театрально-ігрова діяльність розвиває інтерес до літературних творів і театру, збагачує дітей новими враженнями, знаннями, вміннями, формує діалогічну мову, активізує словник, сприяє морально-етичному вихованню кожного дитини. Дані ігри займають важливе місце в життєдіяльності дитини, розвивають її творчі здібності, дають можливість проявити себе, розкритися, самоствердитися.

Ефективним засобом у розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників виступають ігри-фантазування. Вони передбачають гру словом, утворення незвичайних слів, придумування загадок, прислів'їв, казок.

Як зазначає Л.Виготський, у грі-фантазуванні дитина може проекспериментувати, виконати будь яку дію багато разів, від якої вона отримує задоволення і наявний продукт її діяльності [10].

С.Ренке розглядає гру -фантазування як творчість, оскільки в ній формуються основні творчі якості: швидкість думки, гнучкість мислення, оригінальність, уміння не просто генерувати ідеї, а й творчо розробляти їх, сміливість, допитливість [45].

В.Моляко також зазначає, що даний вид ігор сприяє розвитку мовленнєвих здібностей дітей, пізнавальної активності, самостійності, творчості, самореалізації дітей [38]. Даний автор до даного виду ігор відносить і творчі, оскільки вони містять багато творчих завдань.

До таких завдань І.Калошина, Н.Добровольська відносять: завдання з невідомим способом розв'язання дії; завдання, яке забезпечує розуміння дітьми проблеми, яку озвучив дорослий у ситуації і дитина відчуває певне теоретичне утруднення [24]. Пошуки вирішення проблеми, зазначає Ю.Щербань, забезпечуються шляхом визначених практичних дій, у вигляді наочно дієвого мислення; шляхом абстрактного мислення [57].

Крім вище зазначених завдань, Г. Галіцин, А.Левич виділяють завдання, в якому кількість даних не має розв'язання, внаслідок чого умова задачі видається суперечливою [15], а Н. Ветлугіна – завдання, які спонукають дітей до комбінування, імпровізації, вигадкування, тобто самостійного знаходження нового рішення [7].

Такі творчі завдання передбачають усвідомлення дитиною проблеми, яка змушує дошкільника творчо підходити до її вирішення, шукати певний спосіб її розв'язання.

Залучаючи дітей до ігор- фантазування з метою розвитку мовленнєвої творчості, слід враховувати їх вікові особливості. А сам зміст цих ігор передбачає різні рівні складності, що і дає можливість їх диференціювати залежно від рівня розвитку кожної дитини, а також індивідуальних уподобань та інтересів вихованців.

Також до ігор- фантазувань відносять самостійне складання дітьми неймовірних історій, казок, загадок, творчих розповідей, забавлянок і промовлянок, оповідань тощо. У процесі експериментального дослідження Т.Алієвої було встановлено, що діти відтворили у двадцяти варіантах відомий текст забавлянки [1]. Дослідження Н. Гавриш підтверджують, що малюки в процесі мовленнєво-творчої діяльності добре відчують ритм, риму поетичного тексту, легко змінюють слова первинного тексту на власні [13].

Ще один вид ігор- фантазувань, який сприяє розвитку мовленнєвих творчих здібностей - це складання загадок. Самостійно складаючи загадки, дитина краще засвоює якості предметів, явищ; розвиваються мовленнєві здібності, вміння творчо і лаконічно висловити свою думку, збагачується словник новими термінами, формується здібність до римування.

Л.Стрелкова одним з найпоширеніших видів ігор фантазувань виділяє казки розповіданки, які також сприяють розвитку творчого мовлення у дошкільників. Зазначає, що дітям пропонують скласти казку за віршем або оповіданням, відповідно до теми відомої казки, за опорними словами [47].

Одним з важливих етапів роботи, як вважає Є.Тихєєва, є відбір і апробація нестандартних методів створення казок, що дозволяють розвинути мовленнєву творчість дошкільників. Наприклад, робота розпочинається з використання найбільш легкого прийому «придумування продовження або завершення розповіді». Спочатку дітям дається зразок, який містить зв'язну розповідь, і потім визначаються шляхи розвитку сюжету.

Так поступово старші дошкільники знайомляться з різними прийомами придумування творчих оповідань, а потім і казок. Також на цьому етапі важливо використовувати різноманітні вправи щодо закріплення складання різних типів розповідей з власного досвіду, за темою, запропоновану вихователем, за опорними словами. Наприклад, дітям пропонуються окремі слова: дівчинка, дерево, птах. Потрібно скласти зв'язну розповідь, використовуючи ці слова. Ці вправи проводяться в процесі ігрових ситуацій, хто цікавіше придумає [50].

Досить поширеним прийомом є прийом складання коротких сюжетів. Дошкільники самі вибирають дійових осіб: дітей, дорослих, ляльок, птахів, тварин; потім дитина розповідає свою сюжетну лінію. Потім завдання ускладнюється: безопори на наочність придумати нові сюжетні лінії. Творчий процес буде успішним тоді, коли дитина буде налаштована на діяльність: діти самі повинні придумати, скласти казку, яка не повинна повторювати відому.

Наявність задуму спонукає дітей до пошуків засобів її реалізації: пошуки композиції, виділення вчинків героїв, вибір слів, епітетів. Як зазначає Є.Тихєєва, діти охоче, із захопленням беруть участь у вигадуванні різних сюжетів [50].

Таким чином, ігрова діяльність має потенційні можливості щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників. Залучення дітей до різних видів ігор сприяє розвитку їх зв'язного висловлювання, формує мовленнєву культуру, фонетичну, лексичну, граматичну компетентність,

розвиває всі психічні процеси, а найголовніше– спонукає дитину до мовленнєвої творчості.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Теоретичне обґрунтування проблеми розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників дало можливість з'ясувати, що мовленнєву творчіть як

один із видів дитячої творчості досліджували багато вчених, а саме: Н.Ветлугіна, Н.Гавриш, О. Дьяченко, Л.Калмикова, Є. Кравцова, Д.Менджерницька, О. Сомкова, В. Сухомлинський, Е. Тихєва, Є. Фльоріна, О.Ушакова та ін.

У даному розділі було проаналізовано сутність таких понять «творчість», «дитяча творчість», «мовленнєва творчість», «словесна творчість!», «словотворчість», «мовленнєвотворча діяльність». Всі ці поняття тісно пов'язані між собою і становлять підґрунтя для розкриття ключового поняття нашого дослідження.

Було доведено, що творча діяльність доступна дітям старшого дошкільного віку, оскільки саме на цьому віковому етапі у дітей інтенсивно розвивається уява, фантазія, творче мислення, формуються творчі здібності.

Психолого-педагогічні дослідження провідних науковців доводять, що розвитку мовленнєвої творчості дошкільників сприяє опанування дитиною зв'язного мовлення його видів (діалогічного, монологічного), що спонукає дитину до самостійного утворення різних типів розповідей, слів та словосполучень.

Важливим засобом розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників є ігрова діяльність, яка стимулює творчу активність дитини, формує розумові здібності, розвиває пізнавальний інтерес. Даній проблемі присвячені наукові доробки таких науковців як Д.Ельконіна, А.Богущ, Л.Виготського, Н.Гавриш, Л. Венгера, В.Мухіної, А.Запорожця, Е. Смирнової та ін. Розвитку мовленнєвої творчості дошкільників сприяють дидактичні ігри, ігри-фантазування, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, творчі ігри тощо. Методично правильно організована ігрова діяльність в закладі дошкільної освіти забезпечить розвиток мовленнєвої творчості старшого дошкільника.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧOSTІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Методика констатувального етапу дослідження

З метою вивчення статусформованості мовленнєвої творчості у дітей старшого дошкільного віку, нами був проведений констатувальний експеримент.

Мета констатувального етапу дослідження полягає у розробці методики, визначенні з її допомогою рівнів сформованості мовленнєвої творчості у дітей, впливу педагогів та батьків на формування даного явища у дітей.

Для реалізації цієї мети передбачається розв'язання таких завдань:

- визначити критерії і показники сформованості мовленнєвої творчості у дітей;
- вивчити стан сформованості мовленнєвої творчості у дітей старшого дошкільного віку;
- з'ясувати роль батьків та вихователів у розвитку мовленнєвої творчості у дітей.

Для проведення дослідження, були використані методи, які спрямовані на виявлення психологічних особливостей особистості, особливостей мовленнєвої творчості.

В ході констатувального дослідження використані *методики* (автор *О.Ушакова*) для визначення стану сформованості мовленнєвої творчості у дітей, спостереження за виявом мовленнєвої творчості дітей під час ігрової діяльності. Для більш детального вивчення даного явища, було проведене *анкетування вихователів та батьків*.

Об'єктами дослідної уваги були дошкільники 5-го 6-го року життя, вихователі, батьки дошкільників.

На основі аналізу літературних джерел, наукових досліджень Н.Гавриш, О.Кульчицької, Л.Шелестової, О.Ушакової щодо сформованості мовленнєвої творчості дошкільників, нами виділені критерії та показники рівнів сформованості мовленнєвої творчості у дітей.

З-поміж них:

вияв бажання до творчого процесу: прояв творчої активності, розвинена здатність і легкість дитини засвоєння нового, цікавість до невідомого, вміння переносити нові знання у самостійну мовленнєво-творчу діяльність;

прояв оригінальності: здатність створювати нові, унікальні ідеї, вносити щось нове, вирішувати незнайомі завдання, оригінальність способів дій, винахідливість, ;

творча гнучкість: вміння швидко розв'язувати поставлені завдання різними способами; проявляти самостійність, словесну гнучкість;

творча продуктивність: вміння створювати різні словесні комбінації; висувати багато ідей за короткий час; прояв високого рівня творчої захопленості;

творча уява: здатність об'єднувати словесні вирази в нові поєднання і комбінації, створювати фантастичні сюжети; прогнозувати, висувати гіпотези, перетворювати уявлення шляхом асоціацій.

На першому етапі констатувального експерименту наша увага була спрямована на роботу з дошкільниками.

В якості методів дослідження, ми вибрали наступні методики.

Методика 1.

Автор Ушакова О.С. [52, с.94]

Мета: виявити гнучкість і варіативність словесної творчості дітей.

Умови проведення: індивідуально з кожною дитиною у вільний час.

Методика проведення: педагог давав дитині завдання зміни слів, придумування епітетів, порівнянь, антонімів і рими. Кількісні показники заносилися в зведену таблицю.

1. Словозміна.

Дитині пропонувалося змінити слово «сестра».

2. Придумування епітетів.

Вихователь пропонує дитині до слова «осінь» підібрати якомога більше визначень.

3. *Придумування порівнянь.* Виконання цього завдання показувало, наскільки у дитини розвинені асоціативні зв'язки. Після прочитання казки Г.Х.Андерсена «Снігова королева», у дитини запитували: «З чим можна порівняти серце снігової королеви, а з чим Герди?».

4. *Підбір антонімів.*

Вихователь пропонував підібрати слова протилежні за змістом словами «сумний» і «чистий».

5. *Підбір рими до слова.*

Дитині пропонувалося підібрати рими до слів «хмаринка», «банку».

Критерії та оцінка результатів.

Низький рівень: - 1 бал завдання не виконане або виконано не правильно.

Середній рівень: 2 бали - завдання виконано, але за допомогою педагога.

Високий рівень: 3 бали - завдання виконано повністю і самостійно.

Методика оцінюється за 5 шкалами. Максимальна кількість балів - 15, мінімальна - 5 балів.

Методика 2.

Автор Ушакова О.С. [52, с.95]

Мета: виявити новизну і оригінальність продукту мовленнєвої діяльності дітей.

Умови проведення: індивідуально з кожною дитиною у вільний час.

Методика проведення: педагог запитував у дитини, чи пробувала вона скласти розповідь, казку або вірш і пропонував відтворити придумане.

Завдання оцінювалося за такими показниками:

- специфіка жанру;
- зміст, композиція, граматична правильність мови;
- виразність мови;

Критерії та оцінка результатів.

Низький рівень: - 1 бал - завдання не виконане або виконано неправильно.

Середній рівень: 2 бали - завдання виконано, але за допомогою педагога.

Високий рівень: 3 бали - завдання виконано повністю і самостійно.

Методика оцінюється за 3 шкалами. Максимальна кількість балів - 9, мінімальне - 3 балів.

Методика 3

Автор Ушакова О.С. [52, с.97]

Мета: виявити гнучкість і варіативність продукту мовленнєвої діяльності дітей.

Умови проведення: індивідуально з кожною дитиною у вільний час.

Методика проведення: педагог загадував дитині 3 загадки і просив пояснити метафори і виділити порівняння. Кількісні показники заносилися в вільну таблицю.

«За деревами, за кущами промайнуло руде полум'я.

Промайнуло, пробігло, немає ні диму, ні пожежі».

З дерева упали. Багаттям строкатим стали».

«Кругле, рум'яне,

Я росту на гілці

Люблять мене дорослі

І маленькі дітки».

Критерії та оцінка результатів.

Низький рівень: - 1 бал завдання не виконане або виконано неправильно.

Середній рівень: 2 бали - завдання виконано, але за допомогою педагога.

Високий рівень: 3 бали - завдання виконано повністю і самостійно.

Методика оцінюється за 3 загадками. Максимальна кількість балів - 9, мінімальне - 3 балів.

Автор Ушакова О.С. [52, с.97]

Мета: виявити гнучкість словесної творчості дітей.

Умови проведення: індивідуально з кожною дитиною у вільний час.

Методика проведення: педагог запитував у дитини, що позначають ці вирази:

«Як у воду опущений»;

«Дати слово»;

«Заяча губа»;

«В поті чола»;

«Додати ходу».

Критерії та оцінка результатів:

Низький рівень: - 1 бал завдання не виконане або виконано неправильно. Середній рівень: 2 бали - завдання виконано, але за допомогою педагога. Високий рівень: 3 бали - завдання виконано повністю і самостійно.

Методика оцінюється за 6 виразами. Максимальна кількість балів - 18, мінімальна - 6 балів. Потім підраховуємо загальну кількість балів і визначаємо рівень розвитку мовленнєвої творчості: - від 17 до 28 балів - низький; - від 29 до 40 - середній; - від 41 до 51 - високий.

Наступним методом дослідження було *спостереження* за мовленнєвою діяльністю дітей під час ігрової діяльності.

Спостереження передбачало цілеспрямоване, за попередньо розробленим планом, фіксування наявності у старших дошкільників творчої уяви, яка реалізується в різних видах діяльності і, перш за все, у грі.

Даний метод мав свої переваги, оскільки ми могли спостерігати за мовленнєвою взаємодією дошкільників у природних, а не штучно створених для них умовах, а саме в процесі ігрової діяльності. Також ми мали можливість проаналізувати, наскільки дитина активна, чи самостійно вона вступає у взаємодію з дорослими та однолітками, які творчі елементи використовує у своєму мовленні.

Мета спостереження: дослідити сформованість мовленнєвої творчості у дітей старшого дошкільного віку.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Об'єкти спостереження: діти.

Предмет спостереження: сформована мовленнєва творчість.

Завдання:

1. Скласти бланк спостереження, у якому будуть фіксуватися творчі прояви дитини.

2. Визначити показники мовленнєвої творчості та перевірити за допомогою даного методу, на якому рівні вони сформовані у старших дошкільників.

Форма фіксації: записи у протоколі спостереження (див. дод. А).

Здійснено 8 сеансів спостережень за мовленнєвою діяльністю дітей у грі.

З метою вивчення ролі вихователів та батьків на розвиток мовленнєвої творчості дошкільників, нами було проведене *анкетування*.

Анкетування вихователів ставило за *мету*: дослідити, які засоби та методи використовують педагоги з метою розвитку мовленнєвої творчості у дітей, яку роль відводять ігровій діяльності.

Нами було розроблено *анкету* (див. дод. Б), запитання якої дають можливість дослідити практичну діяльність педагогів щодо розвитку мовленнєвої творчості дошкільників.

В анкетуванні взяли участь 6 вихователів. Перед заповненням анкет, експериментатор виступив перед педагогами, налаштувавши їх на позитивну атмосферу співпраці.

Наша анкета складалася з трьох блоків: на початку анкети були сформульовані запитання, що стосувалися загальної інформації про експерта (вік, освіта, посада, педагогічний стаж); до I блоку входили запитання, націлені на виявлення обізнаності вихователів щодо важливості даної проблеми у розвитку особистості дитини, характеристики поняття

«мовленнєва творчість»; до II блоку входили запитання, спрямовані на визначення засобів та методів роботи з дітьми щодо розвитку їх мовленнєвої творчості; до III- го використання ігрової діяльності у даному процесі; прояв дошкільниками мовленнєвої творчості в процесі гри.

Ми прагнули з'ясувати, чи спонукають вихователі до мовленнєвої творчості дошкільників, як часто, яким методам надають перевагу, чи використовують ігрову діяльність як провідний засіб формування даної якості у дітей.

Анкетування батьків ставило за *мету*: дослідити чи звертають увагу батьки на розвиток мовленнєвої творчості своєї дитини, яким методам надають перевагу.

Ми розробили *анкету* (див. дод. В), запитання якої дають можливість дослідити роль батьків у розвитку мовленнєвої творчості дітей.

В анкетуванні взяли участь 30 батьків. Перед заповненням анкет, експериментатором було сказано вступне слово з метою налаштування батьків на співпрацю та щирість.

Наша анкета складалася з трьох розділів: до I розділу належать запитання, що стосуються загальної інформації (освіта, ким працюють); до II блоку входили запитання, націлені на виявлення обізнаності батьків щодо розуміння поняття «мовленнєва творчість», значення розвитку мовленнєвої творчості у дітей. Які методи виховання переважають у їхній діяльності, чи використовують спеціальні методи чи прийоми для розвитку мовленнєвої творчості дитини. Чи спонукають дитину власним прикладом придумувати різні сюжети, створювати нові слова, вигадувати, фантазувати; до III блоку входили запитання, спрямовані на визначення ролі ігрової діяльності для розвитку мовленнєвої творчості дошкільників. Яким спільним іграм надають перевагу батьки і яку ціль ставлять перед дитиною.

Запитання анкети дають можливість з'ясувати, чи звертають увагу батьки на дану проблему, чи перекладають цю роботу на заклад дошкільної освіти. Скільки часу відводять батьки на виховання у своїх дітей даної якості.

Це дало нам змогу через відповіді батьків розширити зміст попередніх методів дослідження, які базувались на вивченні сформованості мовленнєвої творчості дошкільників та визначити, які роль відіграють батьки у розвитку мовленнєвої творчості дошкільників.

Для обробки та аналізу зібраних матеріалів використано *методи математичної статистики*.

Таким чином, з метою дослідження сформованості мовленнєвої творчості дошкільників було використано комплекс методів, спрямованих на роботу з дошкільниками та дорослими: педагогами, батьками. Кожен метод мав свою мету, адаптований до проблеми, яка вивчається, відповідає розробленим критеріям та показникам. Комплексне застосування визначених методів дає можливість отримати цілісну характеристику досліджуваного явища, дослідити впливродинного та суспільного виховання на розвиток мовленнєвої творчості дошкільників. Кожен наступний метод конкретизував та доповнював попередній, що в результаті дало змогу отримати об'єктивну інформацію щодо явища, яке досліджувалося.

2.2. Характеристика рівнів сформованості мовленнєвої творчості старших дошкільників

Для вивчення рівнів сформованості мовленнєвої творчості у старших дошкільників, нами було підібрано низку методик, проведено спостереження за мовленнєвою діяльністю дітей під час гри.

Проаналізуємо результати констатувального етапу дослідження.

В ході використання методики, спрямованої на виявлення гнучкості і варіативності словесної творчості дітей, отримані дані.

Встановлено, що низький рівень розвитку гнучкості і варіативності словесної творчості визначили 30,7% дітей експериментальної групи. Такі діти не могли самостійно і без помилок виконати завдання на зміни слів, придумування епітетів, порівнянь, антонімів і рими. Середній рівень виявили

46,2% дітей Високий рівень встановили 23,1% дітей. Такі діти змогли правильно, без помилок і самостійно підібрати слова на зміни слів, змогли придумати епітети, порівняння, антоніми і рими.

В ході використання методики, спрямованої на виявлення новизни і оригінальності продукту мовленнєвої діяльності дітей, отримані такі дані.

Встановлено, що низький рівень розвитку новизни і оригінальності продукту мовленнєвої діяльності визначили 69,2% дітей. У таких дітей відсутні уміння самостійно складати розповідь, казку або вірш і відтворювати придумане. Діти не дотримувались специфіки жанру, змісту, композиції, граматичної правильності мовлення, виразність мовлення не виражена. Середній рівень виявили 23,1% дітей. Високий рівень мають 7,7% дітей. Такі діти змогли самостійно скласти розповідь, казку або вірш і відтворити придумане. У творах дітей були витримані специфіка жанру, зміст, композиція, мовлення граматично правильне; дотримано виразності мовлення.

При використанні методики, спрямованої на виявлення гнучкості і варіативності продукту мовленнєвої діяльності дітей отримані такі показники.

Низький рівень розвитку гнучкості і варіативності продукту мовленнєвої діяльності встановили 53,8% дітей. Такі діти не могли самостійно відгадати загадки, не могли самі пояснити метафори і виділити порівняння. Середній рівень виявили 30,7% дітей.

Високий рівень встановили 7,7% дітей. Такі діти змогли швидко і самостійно відгадати всі загадки, змогли самі пояснити метафори і виділити порівняння.

При використанні методики, спрямованої на виявлення гнучкості словесної творчості дітей, отримали наступні результати. Було встановлено, що низький рівень розвитку гнучкості словесної творчості мають 38,5% дітей. Дошкільники не могли пояснити, що означають запропоновані вирази. Середній рівень виявили 53,8% дітей. Високий рівень встановили 7,7% дітей.

Нами було здійснено вісім сеансів за дошкільника в процесі ігрової діяльності. Нашу увагу привернули саме сюжетно-рольові ігри, внаслідок чого отримало найбільше результатів, що нас цікавили. Під час спостереження за дошкільниками старшої групи, ми зафіксували наступні явища.

Під час спільних ігор розвивається, активізується мова, розширюється світогляд. Так в процесі гри, діти придумують нові дії, ігрові ситуації. Ми, в свою чергу, викликаємо у дітей бажання відобразити побутові враження в грі.

В процесі спостереження були виділені ігри, яким дошкільники надавали перевагу. Це такі сюжетно-рольові ігри: «Веселі машинки», «Моя сім'я», «Подорож», «Зупинка на вимогу»; рольові ігри «Маски», «Граємо в казку»; гра з правилами «Живі слова»; настільно-друковані ігри «Магазин», «Запиши розповідь», «Зрозумій мене»; рольові ігри «Сім'я гномів», «Йдемо в гості».

Частину сюжетів діти складали самостійно, озвучуючи свої наміри, проявляючи оригінальність способу виконання ігрових дій, винахідливість. Частина дітей (32%) охоче вступали у контакт один з одним, особливо для організації спільної ігрової діяльності, проявляли пізнавальний інтерес, творчу активність.

Вони залучали дітей до спільної гри, придумуючи різні варіанти її програвання і цим самим зацікавлюючи інших учасників. Їх активність зумовлювалася ігровим мотивом, унаслідок чого виникали ігровий або художній сюжет, що відбивався в певних діях.

Було відмічено, що в їхньому мовленні багато приємних слів, пестливих, суто дитячих неологізмів, якими вони називали ігрові предмети. Часто діти використовували сюжети знайомих казок, вносячи творчі елементи, придумуючи нові події, включаючи нових героїв. Можна стверджувати, що у дітей розвинена здатність до всебічного розгляду і аналізу подій та явищ, вносити щось нове, розв'язувати незнайомі завдання.

Готовність дошкільників розв'язувати ігрові завдання самостійно, говорить про високий рівень розвитку словесної гнучкості, творчої захопленості.

Якщо дошкільники використовували казкові сюжети, вони обов'язково придумували різні фантастичні елементи, комбінували знайомі елементи у нові поєднання, чим і проявляли оригінальність способів дій.

Діти, в основному діяли самостійно і будь-яке наше втручання з метою вдосконалення розгортання сюжету, на нашу думку, могло загальмувати творчий процес, а іноді й зупинити його. Тому ми тільки записували результати спостереження і не втручалися в ігрову діяльність дітей.

Нами визначено відсоток дітей, які також проявляли творчу активність, але тільки тоді, коли їх заохочували до гри, налаштовували на спільну діяльність. Самостійності діти не проявляли, вони були залежні від інших і виконували ті дії, які їм пропонували. Однак, коли вони включалися у гру, проявляли здатність не лише до репродуктивного відтворення способів дій, а й використання творчого підходу до вирішення ігрових завдань. Таких дітей було 42%. Вони проявляли уміння будувати діалоги і легко вступали у спілкування з іншими. Мовлення їх дещо відрізнялося від мовлення інших дітей. Словесні засоби більш однотипні, слів неологізмів зафіксовано не було.

І остання, умовно виділена група дітей (28%), визначилась недостатнім рівнем сформованості мовленнєвої творчості. Такі діти не проявляли ніякої активності, неохоче вступали у спільну ігрову діяльність, надавали перевагу самостійним іграм, або іграм удвох. Під час гри, дотримувались ігрових правил, репродуктивно відтворювали дії, не проявляли творчий підхід до вирішення ігрових завдань. Навіть, якщо ми запитували, які нові функції їхньої діяльності чи творчі елементи вони бачать, відповіді не було.

Тому у таких дітей недостатньо сформована увага, швидко відволікаються, потребують повторного пояснення, розгублені. Інші діти, більш активні, уникали таких дітей, не пропонували їм спільні ігрові дії і практично їх не помічали.

На підставі проведеного дослідження з використанням зазначених методик та спостереження за дітьми під час ігрової діяльності, було визначено загальний рівень розвитку мовленнєвої творчості у дітей на констатувальному етапі експерименту.

Встановлено, що низький рівень розвитку мовленнєвої творчості визначили 38,4% дітей. Такі діти не могли самостійно і без помилок виконати завдання на зміни слів, придумування епітетів, порівнянь, антонімів і рими.

Вони відчували труднощі при складанні розповіді, казки та ін. У них не виходило відгадати загадки, не могли самі пояснити метафори і виділити порівняння. Не спроможні пояснити, що позначають запропоновані вирази. Під час спостереження за ігровою діяльністю, не проявляли активність, уникали широкого кола спілкування, надавали перевагу самостійним ігровим діям. Елементи творчості практично відсутні.

Середній рівень виявили 46,2% дошкільників. Такі діти виконували поставлені перед ними завдання, але допускали помилки, використовували підказки педагога. Труднощі виникали під час пояснення метафор, при складанні творчих розповідей. Частково пояснювали вирази, які їм пропонували. Під час ігрової діяльності також потребували участі дорослого, особливо на початку гри. Якщо такі діти зрозуміють сюжет, зацікавляться ним, подальші ігрові дії можуть бути досить самостійними або навіть з елементами творчості.

Високий рівень встановили 15,4% дітей. Такі діти змогли правильно, без помилок і самостійно підбирати слова на зміни слів, змогли придумати епітети, порівняння, антоніми і рими. Вони успішно склали розповідь, казку або вірш і відтворювали придумане. Такі діти змогли швидко і самостійно відгадати всі загадки, самі пояснити метафори і виділити порівняння; пояснити, що позначають запропоновані вирази.

Під час ігрової діяльності проявляють творчу активність, ініціативні, спроможні самостійно організувати гру і розподілити ролі. Часто

використовують творчі елементи, найчастіше казкові, або власні неологізми. У ігровий сюжет вносять нові ідеї, мають розвинену творчу уяву.

Рівні сформованості мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного віку представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Рівні сформованості мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного віку

Рівні	Характеристика рівнів	Кількісний розподіл (%)
Високий	Дитина уміє проявляти творчу активність, впроваджувати нові знання у самостійну творчу діяльність. Легко й невимушено спілкується з однолітками, використовує різноманітні мовленнєво-творчі засоби. Проявляє здатність створювати нові, унікальні ідеї, реалізувати їх в процесі ігрової діяльності, проявляти самостійність, словесну гнучкість. Уміє створювати фантастичні сюжети, вносити творчі елементи у ігровий сюжет. Має багатий словниковий запас, розуміє значення слів та виразів і уміє їх пояснити.	ЕГ 15,4
<i>Середній</i>	Дитина ситуативно проявляє творчу активність, особисту ініціативу при вступі у мовленнєву взаємодію, частково пропонує нові варіанти у вирішення творчих завдань. При спілкуванні рідко використовує творчі	46,2%

	засоби, але надмірно вживає засоби виразності (міміка, жести). На основі здобутих знань, за допомогою дорослого, може створювати нові сюжети, або придумувати слова чи вирази. Розуміє значення образних слів, але не завжди може їх пояснити.	
Низький	У дитини не сформована творча активність, відчуває труднощі під час спілкування, практично не використовує творчих засобів, має труднощі в формулюванні й висловленні думки. Спостерігається низький розвиток гнучкості і варіативності словесної творчості, відсутність уміння самостійно складати сюжет розповіді чи казки, відтворювати придумане. Характеризуються не вираженою виразністю мовлення. Має труднощі при поясненні образних слів.	38,4%

Таким чином, результати дослідження показали, що 15,4 % досліджуваних володіють *високим рівнем* розвитку мовленнєвої творчості, 46,2%- *середнім рівнем* і у 38,4 % виявлено *низький рівень*. Виходячи з отриманих результатів, ми побачили, що переважна більшість дітей володіє *середнім рівнем* розвитку мовленнєвої творчості. Той факт, що частина дітей перебуває на низькому рівні сформованості мовленнєвої творчості, дає нам підставу для організації подальшого експериментального навчання дітей.

2.3. Вплив педагогів та батьків на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників

Програма другого напрямку констатувального етапу була спрямована на дослідження впливу дорослих на розвиток мовленнєвої творчості дошкільників. Шляхом анкетування дорослих і було досліджено дану проблему.

Анкетування вихователів щодо вивчення стану організації мовленнєвотворчої діяльності дітей дошкільного віку засвідчило, що більшість педагогів усвідомлюють важливість та необхідність розвитку мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному віці, відзначають величезні потенційні можливості дітей у словесній творчості. Однак, біля 64% респондентів не змогли дати чіткого визначення щодо сутності поняття «мовленнєва творчість», хоча розуміли, що це складання дітьми творчих розповідей, а про дитячу словотворчість чомусь не згадали. Це говорить про те, що більшість педагогів не цікавляться методичною літературою і не знайомляться з сучасними науковими публікаціями. Значна частина респондентів не має чіткого уявлення про зміст, особливості, критерії оцінки та показники розвитку мовленнєвотворчої діяльності, форми її перебігу.

Що стосується обізнаності педагогів з інноваційними технологіями, то також тільки 12% опитуваних змогли дати відповідь на це запитання. Було виділено запропоновану А.Богущ та Н.Гавриш позицію у мовленнєвому розвитку дошкільників. За такою технологією розглядається активна «дослідницька» діяльність дитини зі сприйняття літературного твору, момент її співтворчості з автором. Дитина, «проживаючи» зміст літературного твору, стає ніби співавтором, придумуючи нові мовленнєві форми. Також деякими педагогами було виділено творчий розвиток за методами Л. Фесюкової; Є. Шулешка та М. Зайцева.

Відповідаючи на дане питання, вихователі виділили театралізовану діяльність, складання дітьми творчих розповідей.

Другий блок передбачав вивченнясформованості знань педагогів щодо практичної роботи з дітьми з метою формування їх мовленнєвої творчості, знання форм та методів.

З'ясувалося, що вихователі надають перевагу організованим заняттям, на яких і формують творчі здібності дитини. Але така робота здійснюється під час організації художньо-мовленнєвої діяльності: в процесі театралізованої діяльності (інсценування; театральні вистави); творчо-імпровізованої (ігор-драматизацій, за сюжетами літературних творів, словесно-поетичної творчості).

Серед методів педагоги виділили складання творчих розповідей, невеличких віршиків, скоромовок; забавлянки і промовлянки, казки-розповіданки, ігри-драматизації, ігри-фантазування, сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри. Всі вихователі виділили казку як ефективний метод розвитку мовленнєвої творчості у дітей. Це може бути і складання казки за опорними словами, і складання педагогом початку казки, а діти потім продовжують і придумування кінцівки до казки, тощо. Тому складанню казок було приділено більше уваги, ніж ігровій діяльності.

Частина педагогів зазначили, що діти вдаються до придумування історій, беручи за основу свій життєвий досвід, а потім дофантазують і складають досить цікаві сюжети.

Запитання третього блоку дозволили вивчити розуміння педагогами ролі ігрової діяльності в розвитку мовленнєвої творчості дітей. Звісно, всі респонденти зазначили, що використовують ігрову діяльність в означеному напрямку. Перевагу надають творчим іграм: сюжетно-рольовим режисерським та театралізованим іграм. Ігри-фантазування були виділені тільки у 18% досліджуваних. Всі педагоги відмітили, що не всі дошкільники активно проявляють мовленнєву творчість під час ігрової діяльності, це

зазвичай, ті діти, які є активними в усіх видах діяльності, вирізняються серед інших сформованими мовленнєвими вміннями та навичками, досить добре розвиненим зв'язним мовленням, творчими здібностями.

Отже, підсумовуючи наш аналіз, можна відмітити, що вихователі приділяють більшу увагу художній літературі як засобу розвитку мовленнєвотворчих здібностей у дітей, а ігрову діяльність використовують в меншій мірі. Слід зазначити, що педагоги основну свою увагу зосереджують на розвитку загальних мовленнєвих умінь, зокрема, лексична, граматична сторона, а розвиток творчості у мовленнєвій діяльності практично ігнорується. Ігрова діяльність, звісно, організовується, але здебільшого спрямована на розвиток інших якостей особистості, винятком можуть бути тільки творчі ігри. Отже, виникає суперечність між творчими можливостями старших дошкільників та недостатньо організованою виховною роботою з боку педагогів щодо використання ігрової діяльності як потужного засобу розвитку цих здібностей у дітей.

Проаналізувавши відповіді батьків на запитання анкети, було встановлено, що більша половина батьків мають вищу освіту. Більшість з них розуміють поняття «мовленнєва творчість», але у його зміст вкладають складання і переказування дітьми казок. Про творчі розповіді майже ніхто з батьків не написав, про словотворчість також. Що стосується питання, яке значення має розвиток мовленнєвої творчості дітей, всі відповіли, що сприяє їх загальному мовленнєвому розвитку. Тобто дану проблему вони вважають актуальною і виявляють бажання розвивати дану якість у своїх дітей.

Щодо виховних методів, 36% батьків зазначили, що розвивають у малюків мовленнєву творчість, читаючи їм казки та оповідання, а потім спонукають дітей до розповідання, складання невеликих казочок, подібних до прочитаних, або просять скласти невелику розповідь про те, як діти відпочивали, або відвідували зоопарк чи кінотеатр, чи просто про свої враження після прогулянки. Також цими батьками були названі і дидактичні ігри на розвиток творчості у дітей. Прикладом дидактичної гри було

складання кумедних слів, деякі батьки власним прикладом демонстрували дітям варіанти таких слів. 42% батьків відмітили, що час від часу проводять з дітьми таку роботу. Але в їхніх методах зазначено тільки читання та розповідання художньої літератури. Решта (22%) зазначили, що бракує часу займатися з дітьми, сподіваються, що дана робота здійснюється в закладі дошкільної освіти.

Запитання третього блоку, які передбачали вивчення ролі ігрової діяльності в розвитку мовленнєвої творчості дітей, дали можливість з'ясувати, що тільки незначна частина батьків використовують цю діяльність з метою розвитку даної якості у дітей. Інші батьки називали різні якості дитини, але не творчі здібності у мовленнєвому плані. Тому ми можемо стверджувати, що батьки не виокремлюють ігрову діяльність як ефективний засіб розвитку мовленнєвої творчості своїх дітей.

Отже, узагальнивши результати дослідження, ми побачили, що від того наскільки батьки беруть участь у розвитку мовленнєвотворчих здібностей своїх дітей, залежить їх успішність. Діти, батьки яких не приділяють належної уваги розвитку даних здібностей, не володіють творчими здібностями, які проявляються у мовленнєвій діяльності. Це спонукає нас до висновку, що недостатньо виховних заходів, які здійснюються в ЗДО, а потрібні спільні зусилля і з боку батьків. Тільки налагоджена співпраця ЗДО і сім'ї забезпечить повноцінний мовленнєвий розвиток дитини, що включає і здатність дитини до мовленнєвотворчої діяльності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Вивчення стану сформованості мовленнєвої творчості у старших дошкільників здійснювалось в межах констатувального експерименту. Нами була розроблена дослідницька методика, яка включала діагностичні методи, що уможливили вивчення даної якості у дітей та вплив педагогів та батьків на розвиток мовленнєво-творчої діяльності дітей.

Для характеристики рівнів сформованості мовленнєвої творчості старших дошкільників, нами виділені критерії та показники. Основними критеріями виступили: вияв бажання дітей до творчого процесу, прояв оригінальності, творча гнучкість, творча продуктивність, творча уява.

Нами були використані діагностичні методики, розроблені О.Ушаковою. В результаті проведеного дослідження було визначено рівні сформованості мовленнєвої творчості старших дошкільників: високий, середній, низький. До високого рівня віднесено 15,4 % дошкільників, середнього -46,2%; низького -38,4%. Як бачимо, більшість дітей перебувають на середньому рівні сформованості даної якості.

Результати анкетування педагогів та батьків дозволили визначити роль дорослих у розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей. Педагоги, забезпечуючи розвиток творчих здібностей дітей у мовленнєвій діяльності, надають перевагу організованим заняттям, де вчать дітей складати творчі розповіді, казки, невеликі віршики тощо. Використовують дидактичні ігри, але в меншій мірі, інші види ігор задіюють частково. Таким чином, педагоги не достатньо уваги приділяють ігровій діяльності як засобу розвитку мовленнєво-творчих здібностей дітей.

Більшість батьків мало часу приділяють своїм дітям щодо їх мовленнєвого розвитку. Брак часу, як зазначають батьки, не дозволяє в повній мірі забезпечити дитині відповідні умови для розвитку

мовленнєво-творчої діяльності. Частина батьків, які займаються розвитком даних здібностей у дітей, продемонстрували свої знання в межах методів роботи та засобів, які задіюють у виховній роботі з дітьми.

РОЗДІЛІІ. РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності

Обґрунтовуючи педагогічні умови, варто зупинитись на класифікації різних підходів щодо організації освітнього процесу. Проаналізуємо основні риси і ознаки поняття «умова» в різних аспектах. У філософському трактуванні «умова» розуміється як відношення предмета до оточуючих його явищ; істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), значущості, якого з необхідністю впливає існування даного явища [55, с. 41].

У психології поняття «умова», представлено через сукупність внутрішніх і зовнішніх причин, що визначають психологічний розвиток людини, прискорюють або уповільнюють його, впливають на процес розвитку, його динаміку і кінцеві результати [43, с. 43].

Аналіз позицій різних дослідників щодо визначення поняття «педагогічні умови» дозволяє виділити ряд педагогічних умов:

- умови виступають як складовий елемент педагогічної системи (в тому числі і цілісного педагогічного процесу);

- педагогічні умови відображають, природно-просторове оточення освітнього закладу і т.д., що впливають позитивно або негативно на його функціонування;

- в структурі педагогічних умов присутні як внутрішні (забезпечують вплив на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу), так і зовнішні (сприяють формуванню процесуальної складової системи) елементи; реалізація правильно обраних педагогічних умов забезпечує розвиток і ефективність функціонування педагогічної системи.

У нашому дослідженні розглядається роль ігрової діяльності у розвитку мовленнєво-творчих здібностей дошкільників.

Теоретичними засадами виступили праці В.Воронової, А.Богуш, Л.Виготського, Н.Гавриш, Л. Венгера, О.Запорожця, В. Логінової, П. Саморукової, А. Усової, П. Якобсон, які розглядали ігрову діяльність як одну з доступних для розвитку дитячої особистості, оскільки відповідає її психічним і фізичним особливостям.

Проаналізувавши наукові джерела та результати проведеного експерименту, нами було виділено педагогічні умови, сприятливі для розвитку мовленнєво-творчих здібностей старших дошкільників засобами ігрової діяльності: *організація ігор-драматизацій у роботі з дітьми; спонукання дошкільників до сюжетно-рольової гри; залучення дітей до ігор фантазувань.*

У старшому дошкільному віці гра залишається провідним видом діяльності, проте вона набуває більш творчого характеру. Водночас, ускладнюються сюжети ігор, розвиваються режисерські ігри, ігри-фантазії, ігри за правилами.

Як зазначає В. Воронова, творчі ігри – це ігри, які придумують самі діти, відображаючи в них враження від пізнання навколишнього світу [9]. Уявлювана ситуація, яку дитина створює замість реальної, є головною ознакою такої гри. У процесі такої гри діти налагоджують мовленнєві контакти, домовляються, розподіляють ролі, придумують нові сюжети. Серед творчих ігор особливою любов'ю дітей користуються ігри в «театр», драматизації, сюжетами яких служать добре відомі казки, розповіді, театральні вистави.

Однією з різновидів творчої гри є гра - драматизація. Не випадково відомий психолог Л.Виготський назвав ігрову діяльність «дев'ятим валом психічного розвитку» [11, с.173].

У процесі проведення ігор-драматизацій педагог розширює і робить різноманітними сюжет ігор, збагачує дітей яскравими враженнями, через імпровізацію створення проблемних побутових ситуацій. Гра-драматизація

переплітається з сюжетно-рольовою грою, що сприяє розвитку самостійності вибудовування дітьми сюжетної лінії гри. Реалізуються наступні завдання:

- розвивати стійкий інтерес до театру і любов до художнього слова;
- формувати знання про жанрові особливості казки, розширювати літературний досвід дітей;
- розвивати творчу активність, образність і виразність мови дітей;
- виховувати любов до народної творчості.

У педагогічній практиці розвитку мовленнєвої творчості використовуються основні методи роботи з організації ігор - драматизацій:

- моделювання ситуації - разом з дітьми створюються моделі сюжету і ситуації;
- творча розмова - обговорюється з дітьми художній образ за допомогою діалогу;
- асоціації - розвивається уява і мислення дітей шляхом порівнянь і на основі даних порівнянь створюються нові образи.

В процесі проведення гри - драматизації діти будуть проявляти: успіхи в умінні відтворювати короткі розповіді і вірші за допомогою гри-драматизації; виявляти більше активності і самостійності у виборі ігор-драматизації; у дітей активізується виконавська діяльність, мова буде більш виразна й емоційна; у вихованців покращаться взаємини один з одним.

Таким чином, можна зробити висновок, що гра - драматизація займає важливе місце в життєдіяльності дитини, вона допомагає розвинути і показати свої здібності, проявити себе, самоствердитися, відчутти перші радості словесної творчості.

Умовами розвитку мовленнєвої творчості дітей у творчих іграх є: гнучке поєднання прямих і непрямих способів керівництва іграми дітей; поетапна зміна тактики педагогічного супроводу дитини в ігровій діяльності в залежності від ступеня освоєння дитиною позиції суб'єкта ігрової діяльності на основі результатів педагогічної діагностики; відбір змісту ігор

на основі інтересів і переваг сучасних дошкільнят; орієнтація на індивідуальні творчі прояви дітей в ігровій діяльності, їх подальше стимулювання і розвиток; конструювання сучасного предметно-ігрового середовища з використанням поліфункціонального матеріалу, результатів дитячої продуктивної діяльності.

Творчою діяльністю виступає і сюжетно-рольова гра. У процесі такої гри дитина бере на себе роль дорослого, сюжетом є уявлювальна ситуація. Мовленнєва діяльність дітей в процесі розігрування сюжету включає озвучення різних епізодів, які дитина створює самостійно, включаючи елементи творчості.

Рольова поведінка в сюжетно - рольовій грі виступає в якості форми прояву творчих здібностей дошкільника. Роль є специфічною формою прояву творчості дитини, об'єднує всі властивості дитячої уяви: універсальність (уміння вжитися у роль); синтез (здатність поєднувати власні емоції і виразні можливості персонажа) поліфункціональності (здатність розвивати роль за допомогою встановлення комунікацій).

Стимулювання педагогом творчої активності дітей в процесі гри, як зазначає Н.Комарова, сприятиме розвитку творчої уяви і фантазії дошкільників, спонукатиме їх до придумування різних сюжетів, що зумовлюють несподівані зміни у розвитку самої гри [29].

Однією з умов є залучення дошкільників до ігор –фантазувань. У процесі такої гри, дитина вирішує творче завдання, проявляючи при цьому оригінальність, неповторність, творчість. Як зазначає С.Ренке, у грі фантазуванні мовленнєво-творчі здібності дитини проявляються в умінні самостійно та зв'язно будувати власні твори [45]. Залучаючи дітей до складання забавлянок, розповіданок, педагог стимулює їх творчу активність. Характерною особливістю ігор-фантазій є вміння пристосовувати для ігор будь-який предмет: катушку ниток, дерев'яні брусочки, палички, гілочки, кольорові клапти і стрічки та ін. В іграх-фантазіях будь-який предмет миттєво змінює значення: дерев'яна ложка може стати важливою дамою та ін.

Здатність варіювати об'єкт гри за допомогою фантазії, дає дитині відчуття влади над предметом гри, розвивати смак до своєї творчої діяльності, створювати нові стимули активності. Багато дітей люблять фантазувати. Світ дитячої фантазії величезний і різноманітний. Що в свою чергу дає простір для організації, розвитку ігор - фантазій дошкільнят.

Для дітей в ігровому фантазуванні цінним є процес створення нового сюжету як творчого продукту діяльності. Робота уяви проявляється переважно через спілкування учасників в мовленнєвому плані, образотворчих діях і виразних рухах, тому процес розгортається навколо вигаданого персонажа.

Образ не повинен співвідноситися ні з одним із знайомих дітям героїв казок або мультфільмів. Він повинен зацікавити дітей і відкрити широкі можливості, як для придумування, так і для засвоєння емоційно - чуттєвого досвіду.

Про роль ігор – фантазувань у розвитку фантазії, дитячої уяви та словотворчості писав і Дж. Родарі. Він зазначав, що уява дозволяє старшим дошкільникам сприймати найфантастичніші казкові образи і ситуації як реальні. При цьому в дитячій психіці з'являється перекомбінування вражень, результатом чого – є виникнення нових зв'язків між предметами і явищами [44].

Таким чином, нами виділені педагогічні умови розвитку мовленнєвотворчої діяльності старших дошкільників засобами ігрової діяльності, реалізація яких відбудеться в межах наступного формувального експерименту.

3.2. Система роботи щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності

Розробляючи методику формувального експерименту, ми орієнтувалися на виділені нами педагогічні умови і підбирали методи роботи,

які б допомогли нам реалізувати кожну з умов. Робота здійснювалась тільки в експериментальній групі (ЕГ), а в контрольній групі (КГ) велась за річним планом.

Мета формувального експерименту: забезпечення педагогічних умов розвитку мовленнєво-творчої діяльності старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Завдання:

- розробити систему роботи, спрямовану на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності;
- підібрати форми роботи з педагогами та батьками в означеному напрямку.

Система формування передбачала *два напрямки* роботи.

На першому здійснювалась виховна робота з дошкільниками; на другому – педагогами та батьками.

Першою умовою було виділено організацію ігор-драматизацій у роботі з дітьми.

Нами був складений план роботи з розвитку мовленнєвої творчості дітей за допомогою використання ігор драматизацій. Дана діяльність організовувалася протягом місяця. План представлений в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Розвиток мовленнєвої творчості засобами ігор-драматизацій

Термін	Назва
1 неділя	гра-драматизація Казка «Журавель та чапля» гра-драматизація за казкою «Зайчикова хатка »
2 неділя	гра-інсценування за казкою «Муха-Цокотуха» гра-драматизація за оповіданням «Жива шляпа».
3 неділя	інсценування фрагмента із оповідання «Фантазери» гра-драматизація за казкою «Колобок»

4-5 неділь	гра-драматизація за оповіданням «Огірки» Розігрування фрагмента із оповідання «Жива шляпа»
------------	---

З вихованцями протягом п'яти тижнів було проведено 8 ігор-драматизацій. Підготовка і проведення відбувалися за таким планом:

1. Читання казки (оповідання).
2. Бесіда за змістом.
3. Гра «Назви ласкаво».
4. Підбір ознак до персонажів казки (оповідання) і їх вчинків.
5. Повторне розповідання казки (оповідання).
6. Обговорення ролей.
7. Читання казки (оповідання) за ролями.
8. Переказ казки (оповідання) по черзі з опорою на предметні картинки.
9. Гра «Змалюй персонажа з казки (оповідання) ...».
10. Підбір костюмів, масок до казки (розповіді).
11. Драматизація казки (оповідання).

На першому етапі з вихованцями грали за казками, вже давно їм знайомими. Наприклад, «Журавель та чапля», «Зайчикова хатинка», «Муха-Цокотуха». Дітям подобалися такі ігри, так як для них підготували гарні костюми, маски, давали цікаві атрибути.

Далі розвиток мовленнєвої творчості відбувався за допомогою використання оповідань М.Носова.

Навчаючи дітей творчого діалогу, ми базувалися на наступних педагогічних умовах:

- створення розвивального педагогічного середовища, просторів спілкування;
- організація діяльності поза занять з читання художньої літератури;
- створення емоційного комфорту, творчої атмосфери.

В першу чергу в групі було створено предметно-розвивальне середовище, покликане привернути увагу дітей до творів М. Носова. З метою

виховання у дітей інтересу до книги і виробленні елементарних умінь користуватися нею, у групі був створений книжковий куточок.

На попередньому етапі основним завданням було збагачення творчого мовленнєвого досвіду дітей різноманітними видами діалогічних реплік, виділених з розповідей М.Носова. При цьому надавали перевагу наслідувальним здібностям дітей, запозичення мовленнєвих зразків.

На даному етапі дітям читалися твори М. Носова: «Автомобіль», «Живий капелюх», «Фантазери», «Клякса», «Огірки». Знайомство з розповідями дітей відбувалося на заняттях з розвитку мовлення або під час ознайомлення з художньою літературою.

Також дітей вчили правильно ставити запитання, ставити запитання «іншими словами». З цією метою використовувалася гра «Так-не так». Особливу увагу звертали на правильність побудови дітьми запитань. Подібна форма роботи проводилася на кожному занятті з розвитку мовленнєвої творчості. Дітям пропонувалися дидактичні завдання, де дитина виконувала роль дорослого і вона повинна була розпитати або однолітка або вихователя про події в оповіданні.

Особлива увага зверталася на невербальні засоби спілкування: міміка, жести, положення тіла в просторі при висловлюванні тієї чи іншої фрази.

У процесі роботи ми дотримувалися двох взаємопов'язаних і взаємообумовлених *принципів*:

- поступове зменшення допомоги і зростання самостійності дітей;
- послідовне ускладнення вербального матеріалу.

Таким чином, протягом п'яти тижнів з вихованцями організовували ігри-драматизації за казками і оповіданнями. У роботі використовували такі *прийоми*:

- програвання ситуацій за участю героїв оповідань та казок;
- інсценування невеликих діалогів;
- складання діалогів з опорою на ілюстрації. Потім переходили до гри-драматизації.

Реалізуючи наступну умову: *спонукання дошкільників до сюжетно-рольової гри*, ми ставили перед собою такі завдання:

- формування оригінальності як креативної здатності запропонувати новий задум в сюжетно-рольовій грі;
- розвиток швидкості як здатності швидко адаптуватися в новій і незвичній ситуації; гнучкості як здатності пропонувати нові творчі елементи для нового сюжету в грі;
- формування варіативності як здатності пропонувати нові оригінальні ідеї.

У роботі з дошкільниками використовувалися сюжетно-рольові ігри, ігрові ситуації, метод телефонних переговорів, перестановка головних персонажів, реконструкція сюжету; прийоми поєднання героїв і подій з різних казок. Поряд зі звичайними сюжетно-рольовими іграми використовувалися сюжетно-рольові ігри на використання нових сюжетів або реконструкції відомих сюжетів - «Чарівники», «Вовк і семеро козенят», «Чарівні перетворення», «Снігові ведмеді», «Трикоролєви», «Червоні музиканти», «Троє поросят і по щучому велінню», «Салат з казок» (див. дод. Г).

У роботі з формування розвитку і вдосконалення творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в сюжетно рольовій грі, ми спиралися на підхід Н.Михайленко, Н.Короткової, спрямований на активізацію сюжетно-рольової гри дітей через поступове ускладнення творчих ігрових умінь[37].

Для розвитку гнучкості використовувалася гра «Чарівні перетворення», спрямована на навчання дітей прийомам використання нового сюжету в грі. Наприклад, педагог пропонує дітям самостійно змінити ігровий сюжет казки «Червона шапочка» таким чином, щоб Вовк перетворився в дерево у бабусиній хатинці; Шапочка стала шапкою-невидимкою і перетворила дівчинку в невидиму; а шафа обернулася мисливцем. Дітям пропонується самостійно розподілити ігрові ролі, і втілювати даний сюжет у грі.

Для розвитку гнучкості використовувалася також сюжетно-рольова гра «Вовк та семеро козлят». Вихователь дає завдання дітям грати за запропонованою казкою, в якій необхідно змінити сюжет, закінчення казки.

Використовувалася і серія сюжетно-рольових ігор, за мотивами казок з відомими назвами: «Снігові ведмеді», «Три королеви», «Червоні музиканти», переплутані назви казкових сюжетів сприяють прояву дітьми творчої ініціативи у вигадуванні уявного сюжету. Можна використовувати іграшки-замінники.

Для формування варіативності, як здатності пропонувати нові оригінальні ідеї в сюжетно-рольовій грі, використовувалися сюжетно-рольові ігри за мотивами відомих казок. Дітям необхідно було використовувати прийом реконструкції при зміні, переплутавши казки «Троє поросят» і «За щучим велінням». У сюжетно-рольовій грі діти повинні були пустити Вовка до себе в будинок, а далі придумати оригінальний ігровий задум - Ємеля очікує Вовка на печі.

Як прийом розвитку творчої варіативності, використовувалися прийоми складання сюжетів ігор. Так, дітям пропонувалося за мотивами якої-небудь казки або мультфільму відтворити ці ролі і дії, сюжет в ігровій ситуації. Діти мали розподіляти ролі, вводити нові персонажі, змінювати стереотипний сюжет, використовувати чарівні перетворення героїв (зміна ролей), використовувати уявні предмети, іграшки-замінники, організувати рольову взаємодію, рольові діалоги.

У сюжетно-рольовій грі «Чарівники», крім розвитку варіативності, у дітей розвивалися почуття на базі уяви. Діти самі розподілялися на добрих і злих чарівників і чарівниць, наділялися відповідними рисами і характером. Самостійно придумували, що кожен з них зробив гарне і погане, влаштовували конкурси добрих і злих сил. Емоції дитини в сюжетно-рольовій ігровій діяльності виражаються через міміку, пантоміміку, жестикуляцію, інтонацію. Спостерігаються емоційні прояви до уявлювальних образів, зображуваних у грі.

Для формування оригінальності як здатності запропонувати новий задум в сюжетно-рольовій грі, використовувалася гра, організована за мотивами відомої дітям казки. Однак, проблемна ситуація полягає в необхідності зміни дитьми позитивного персонажа гри на негативного, інакше. Наприклад, розігрувалися наступні сюжети: зла чарівниця зачарувала героїв; в серці доброго героя потрапив шматок льоду, а злему стало жарко, і він подобришав. Допускається зміна характеру головному ігровому персонажу: Червона шапочка стала злою, а Вовк добрий; Попелюшка стала неслухняною і почала сваритися з мачухою і сестрами.

Також використовувалася сюжетно-рольова гра «Салат з казок», в якій дітям пропонувалося з'єднувати знайомі персонажі казок в одній і на основі комбінації різних ролей придумати новий ігровий сюжет.

Завдання при цьому були такі:

- знайомство дітей з прийомом створення казки з «салату з казок»;
- навчання послідовному зв'язному розповіданню придуманої казки, шляхом поєднання героїв і подій з різних казок;
- самостійно здійснювати відбір казкових персонажів для проведення сюжетно-рольової гри;
- розвивати творчі здібності, фантазію, творчу ініціативу, комунікативні здібності дітей.

Для розвитку рольового діалогу в сюжетно-рольовій грі, використовувався метод «телефонних переговорів» головних персонажів гри.

Ситуація № 1. «Доброго дня, вам телефонує лікар». (А у нас ніхто не хворий). Я знаю, але вашій дочці час зробити щеплення. (А коли ми до вас повинні прийти?) Завтра вранці». Діти із задоволенням грали у «лікаря».

Ситуація № 2. «Доброго ранку! Вам телефонує ваша бабуся.» Як у вас справи? (добре). Може, ви приїдете до мене в гості в село? Там відпочинете на природі, поп'єте парного молока». Діма: «Добре, бабуся, як тільки настане літо, відразу приїдемо разом з мамою і татом»; Даша: «Бабусю, а у тебе зараз живе багато тварин? Я їх давно не бачила».

Для розвитку і ускладнення сюжету спільних ігор, використовувався метод більш складного перетворення знайомого сюжету, і вигадування нового. В ході сюжетно-рольової гри поступово включаються в новий сюжет, можуть висловлювати нові ідеї, пропонувати введення нових ролей.

У міру оволодіння дітьми творчими здібностями комбінувати різні події, дітям пропонувався більш складний перехід до об'єднання сюжетів з рольовою взаємодією. З цією метою проводили серію ігор і ролей, що відносяться до різних сфер, так звані різноконтекстні ролі (Буратіно і вихователь, принцеса і поліцейський, Баба Яга і продавець).

По закінченню аналізуємо творчу діяльність дітей.

Третя умова передбачала *включення ігор-фантазувань у ігрову діяльність дошкільників.*

Завдання роботи:

- розвиток творчої активності, здатності до фантазування та імпровізації в грі;
- уміння спілкуватися, визначати зміст, ролі та ін.
- вміння нестандартно мислити в звичайних ситуаціях, створювати образи за словесним описом або за іншими опорними зразками.

Нами була запропонована *гра-фантазування* з використанням дитячої продуктивної і художньої діяльності, розроблена на основі досвіду Т.Шапошникової.

Етапами педагогічної технології організації гри-фантазування були: збагачення або активізація літературного досвіду як основи гри-фантазування; збагачення досвіду уяви на основі прочитаних літературних творів; співтворчість вихователя і дітей в процесі мовленнєвого фантазування.

Чарівна картина

Матеріал: ватман, фломастери, олівці, ножиці, клей.

Дітям пропонується спільно намалювати «Чарівну картину».

На першому етапі дітям пропонуємо пригадати казкового героя, або придумати свого фантастичного героя і намалювати його на папері. У процесі обговорення діти обмінюються думками, обговорюють своїх героїв, характеризують їх. Повторюватися герої не повинні.

На другому етапі пропонуємо дітям пригадати і намалювати фантастичні предмети (шапка-невидимка, чоботи-сороходи, молодильні яблука тощо). Діти можуть приписувати цим предметам різні функції, навіть не притаманні їм.

На третьому етапі вирізаємо, намальовані дітьми персонажі і предмети.

Дітям пропонуємо намалювати казкове середовище (ліс, замок, терем тощо). Після закінчення роботи, їх теж вирізаємо.

Тепер дітям пропонуємо скласти «Чарівну картину», наклеївши на ватман свої малюнки. Діти разом з експериментатором складають фантастичну розповідь.

Перш за все, для організації ігор-фантазій необхідна організація предметного середовища. Тут для предметного середовища важливо не різноманіття, а ті умови, які дають дітям можливість фантазувати, вигадувати, творити. Дитину не повинно оточувати багато предметів, поряд з добре знайомими речами повинні бути маловідомі.

Далі пропонуємо *серію ігор*, які були запроваджені на даному етапі роботи:

Дивна картинка

Педагог пропонує дітям цілу сюжетну картинку, предметні картинки з героями і явищами до сюжетної картинки. Діти розглядають і розставляють все на свої місця, пояснюючи свої дії.

Оживи картинку

Педагог пропонує дітям різні картинки із зображенням казкових героїв, дітей, тварин та ін. На початку картинки можуть бути серіями, потім поодинокі картинки. Надалі діти оживляють картинки, представляючи що вони можуть робити, говорити і т.д.

Подружжя іграшки

Дорослий пропонує дітям набір іграшок, розповідає, що в світі всі дружать. Щоб подружити іграшки між собою, потрібно об'єднати їх розповіддю про них. Він сам призводить 2-3 приклади, а потім пропонує дітям: їжак, заєць, лялька, машина, олівець та ін.

Продовж казку

Педагог читає дітям відому казку, з відомими героями. Діти продовжують казку, придумуючи новий фінал історії. Для початку роботи можна запропонувати наочний матеріал для гри.

Фантазери

Педагог пропонує дітям пограти в гру і пофантазувати. Діти дивляться на щось і говорять, що нагадують побачені образи, на що вони схожі. Наприклад, плями на листі, хмари на небі, гілки дерева, тіні на землі, морозні візерунки на склі, крапля воску від свічки та ін.

Де ми були не скажемо ...

Дорослий і діти загадують героїв, місце або будь-яку подію. Спільно, а потім індивідуально вони повинні за допомогою невербальних засобів пояснити місце, ситуацію в якій вони були. Пізніше можна дітям запропонувати показувати різні дії. Ведучий вгадує, кого діти зображують, місце, подія, яку діти показують.

Стара казка на новий лад

Педагог пропонує дітям розповісти відому казку на новий лад. Береться якась відома казка, наприклад, «Колобок», «Теремок» або «Червона шапочка», і змінюється. Спочатку можна змінити сюжет, залишивши колишніх героїв, потім, навпаки, потрібно зберегти сюжет, але придумати інших дійових осіб. Найцікавіше - залишити героїв, але змінити їх характер, наприклад, жаба стане злою, вредною, вовк – симпатичним, а Червона шапочка - погано вихованою дівчинкою, яка врешті-решт з'їсть нещасного вовка.

Отже у процесі ігор-фантазувань у дошкільників розвивалися не тільки мовленнєвотворчі здібності, а й мовленнєва активність, різні способи спілкування, зв'язне мовлення, самосвідомість і світосприйняття через осмислення свого я, виховувалися позитивні взаємини.

Для вихователів підготовлено виступ на педагогічну раду на тему: «Значення ігор-фантазувань для мовленнєвої творчості старших дошкільників» (див. дод.Д), підбрано серію ігор та вправ на розвиток мовленнєвотворчих здібностей дітей (див. дод.Ж).

З батьками була проведена консультація про те, яким чином краще розвивати мовленнєвотворчу діяльність дітей (див. дод.З). Зокрема, як спонукати дітей ставити запитання і підтримувати діалог, відповідаючи на них розгорнутими фразами, а не короткими словами. Їм було рекомендовано, як можна вдома розвивати мовленнєвотворчі здібності дитини.

Таким чином, на етапі формувального експерименту нами розроблено систему роботи, яка включає різні види творчих ігор, які були нами запропоновані дітям з метою розвитку їх мовленнєвотворчих здібностей. Робота з педагогами та батьками була спрямована на їх педагогічну просвіту.

3.3. Оцінка ефективності системи виховання щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності

Завершальним етапом дослідно-експериментальної роботи був контрольний етап експерименту, *мета* якого – здійснити порівняльну характеристику рівнів сформованості мовленнєвої творчості до формувального етапу експерименту та після нього, визначення ефективності та результативності використання запровадженої системи роботи, перевірку наукової гіпотези. Для детального вивчення і співставлення результатів дана

частина експериментальної роботи проводилась за схемою констатувального етапу.

В ході повторного використання методики, спрямованої на виявлення гнучкості і варіативності словесної творчості дітей, було встановлено, що *низький рівень* розвитку гнучкості і варіативності словесної творчості знову визначили 15,4% дітей ЕГ і 23,1% дітей КГ. Такі діти не могли самостійно і без помилок виконати завдання на зміни слів, придумування епітетів, порівнянь, антонімів і рими. *Середній рівень* виявили 46,2% дітей ЕГ і 53,8% дітей КГ. *Високий рівень* встановили 38,5% дітей ЕГ і 23,1% дітей КГ. Такі діти змогли правильно, без помилок і самостійно підібрати слова на зміни слів, змогли придумати епітети, порівняння, антоніми і рими. Таким чином, можна констатувати, що розроблена система роботи сприяла більш ефективному розвитку гнучкості і варіативності словесної творчості у старших дошкільників ЕГ.

Наступна методика, спрямована на виявлення новизни і оригінальності продукту мовленнєвої діяльності дітей показала, що *низький рівень* розвитку новизни і оригінальності продукту мовленнєвої діяльності знову визначили 7,7% дітей ЕГ і 38,5% дітей КГ. Такі діти не могли самостійно скласти розповідь, казку або вірш і відтворити придумане. Діти не витримували специфіку жанру, зміст, композиції, граматичної правильності мовлення; виразність мови не виражена. *Середній рівень* виявили 61,5% дітей ЕГ і 46,2% дітей КГ. *Високий рівень* встановили 30,8% дітей ЕГ і 15,4% дітей КГ. Такі діти змогли самостійно скласти розповідь, казку або вірш і відтворити придумане. У творах дітей були витримані специфіка жанру, зміст, композиція, мова була граматично правильною; виразність мови виражена.

Таким чином, можна констатувати, що використана нами програма розвитку мовленнєвої творчості сприяла більш ефективному розвитку новизни і оригінальності продукту мовленнєвої діяльності у старших дошкільників ЕГ. У КГ так само відбулися якісні зміни досліджуваного показника, проте в ЕГ дані зміни більш динамічні.

Результати методики, спрямованої на виявлення гнучкості і варіативності продукту мовленнєвої діяльності дітей засвідчили *низький рівень* 15,4% ЕГ і 46,2% дітей КГ. Такі діти не могли самостійно відгадати загадки, не могли самі пояснити метафори і виділити порівняння. *Середній рівень* виявили 53,9% дітей ЕГ і 46,2% дітей КГ. *Високий рівень* встановили 30,8% дітей ЕГ і 7,7% дітей КГ. Такі діти змогли швидко і самостійно відгадати всі загадки, змогли самі пояснити метафори і виділити порівняння.

Методика, спрямована на вияв гнучкості словесної творчості дітей дозволила отриматитакі дані: *низький рівень* встановили 7,7% дітей ЕГ і 23,1% дітей КГ. Такі діти не могли пояснити, що позначають запропоновані вирази. *Середній рівень* виявили 61,5% дітей ЕГ і 69,2% дітей КГ. *Високий рівень* встановили 30,8% дітей ЕГ і 7,7% дітей КГ. Такі діти змогли пояснити, що позначають запропоновані вирази.

На підставі проведеного дослідження було знову визначено загальний рівень розвитку мовленнєвої творчості. Встановлено, що *низький рівень* розвитку мовленнєвої творчості визначили 15,4% (початковий показник - 38,5%, ефективно зниження показника) дітей ЕГ і 23,1% (початковий показник - 30,7%, зниження показника) дітей КГ. Такі діти не могли самостійно і без помилок виконати завдання на зміни слів, придумування епітетів, порівнянь, антонімів і рими. Вони відчували труднощі при складанні розповіді, казки та ін. Не могли відгадати загадки, пояснити метафори і виділити порівняння, що позначають запропоновані вирази. *Середній рівень* виявили 46,1% (початковий показник - 46,2%, показник не змінився) дітей ЕГ і 61,5% (початковий показник - 53,4%, зниження показника) дітей КГ. Такі діти виконували поставлені перед ними завдання, але допускали помилки, використовували підказки педагога. *Високий рівень* встановили 38,5% (початковий показник - 15,4% ефективно підвищення показника) дітей ЕГ і 15,4% (початковий показник - 15,4%, показник не змінився) дітей КГ. Такі діти змогли правильно, без помилок і самостійно підібрати слова на зміни слів, змогли придумати епітети, порівняння, антоніми і рими. Вони

правильно склали розповідь, казку або вірш і відтворили придумане. Такі діти змогли швидко і самостійно відгадати всі загадки, самі пояснити метафори і виділити порівняння; правильно пояснили, що позначають запропоновані вирази.

Таким чином, можна констатувати, що розроблена нами система роботи на етапі формування сприяла більш ефективному розвитку мовленнєвої творчості у старших дошкільників ЕГ. У КГ також відбулися якісні зміни досліджуваного показника, проте в меншій мірі.

Здійснивши спостереження за ігровою діяльністю дітей, було встановлено, що значно розширилась тематика сюжетно-рольових ігор, дошкільники все частіше використовували сюжети казок, збагачували мовлення персонажів різноманітними творчими елементами, часто вживали прислів'я та приказки, невеличкі пісеньки. Яскраво проявлялась словотворчість дітей при розподіленні ролей в процесі ігрової діяльності, особливо під час драматизації художнього твору.

Діти, які на попередньому етапі не проявляли себе, на даному етапі намагалися брати участь в ігровій діяльності, проявляли мовленнєву активність, намагалися також включатися у мовленнєво-творчу діяльність.

Якщо в процесі констатувального етапу було виділено 32% дошкільників, які *проявили здатність* до мовленнєво-творчої діяльності, проявляли ініціативу під час гри, мали багатий словниковий запас, уміли варіювати різними словами, створювали нові варіанти слів, то після формувальних впливів така кількість збільшилась до у ЕГ до 48%, а в КГ – до 36%. *Середні уміння* до творчості прояви 38% дітей ЕГ і 52% КГ.

Низький рівень здатності до мовленнєвої творчості в процесі спостереження було зафіксовано у 14% ЕГ і 22% у КГ.

Можемо зробити висновок, що після проведеної виховної роботи, відбулися позитивні зрушення у здатності дошкільників до мовленнєвої творчості.

Проаналізувавши результати проведеного нами дослідження, і здійснивши порівняльний аналіз з констатувальним етапом, було визначено динаміку розвитку мовленнєвої творчості у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. Порівняльні дані рівнів сформованості даної якості представлено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості мовленнєвої творчості дошкільників на констатувальному та контрольному етапах (%)

Рівні	ЕГ			КГ		
	Конст. етап	Контроль ний	Дина міка	Конст. етап	Контроль ний	Дина міка
високий	15,4	47,6	+32,2	15,4	25,4	+10
середній	46,2	38	-8,2	46,2	52	+5,8
низький	38,4	14,4	-24	38,4	22,6	-15,8

Як бачимо із таблиці, у ЕГ значно зросла кількість дітей, які піднялися до *високого рівня*. Це говорить про те, що на попередньому етапі більшість дошкільників мали *середній рівень* сформованості умінь до мовленнєвотворчої діяльності, ці ж діти і піднялися на щабель вище внаслідок формуючих впливів. Значно зменшилось малюків на *низькому рівні*, однак залишився відсоток з якими потрібно ще проводити виховну роботу. У КГ також спостерігаються позитивні зрушення, але динаміка нижча, оскільки з ними велася планова робота, в межах якої вирішувалися чергові завдання щодо розвитку мовленнєвої творчості.

Підсумовуючи результати експерименту, можна сказати, що дані дослідження служать підставою для підтвердження висунутої гіпотези. Сформульовані і реалізовані в процесі формувального експерименту педагогічні умови виявились ефективними.

Провівши анкетування педагогів, ми також відмітили якісні зміни. Більшість педагогів 86% дали вичерпні характеристики щодо поняття «мовленнєвотворча діяльність», решта 14% обмежились декількома словосолученнями, але зміст був правильний. Значно збільшилась кількість вихователів, які ознайомилися з сучасними технологіями розвитку мовленнєвої творчості і змогли перерахувати декілька з них, пояснюючи сутність кожної.

Під час переліку методів, всі вихователі включили творчі ігри і дали повний їх перелік, зазначаючи сюжетно-рольові, драматизацію, інсценізацію, ігри-фантазування та інші. Стали включати у заняття різні елементи творчих ігор, що дало змогу дошкільникам краще засвоювати творчі здібності у мовленнєвій діяльності. Спонукали дітей до складання сюжетів ігор, вносити казкові елементи, придумувати фантастичні історії.

Якщо на попередньому етапі дослідження ми виявили, що педагоги більше уваги приділяли читанню художньої літератури, то після формувального експерименту всю увагу звернули на творчі ігри і стали активно їх застосовувати у освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Відповіді батьків також відрізнялися від попередніх більш розгорнутою тематикою. Практично усі батьки розуміють значення ключового терміну «мовленнєва творчість», виділяють дану якість як один із напрямків розвитку мовлення дитини. 68% батьків зазначили, що систематично проводять з дитиною час: читають казки, спонукають дитину до переказування, створення нових сюжетів, обговорюють про дії і вчинки героїв казок; пропонують дитині пограти у творчу гру, мають вдома дидактичні ігри на розвиток творчого мислення, збагачення словника. Решта батьків зазначили, що намагаються приділяти увагу дитині, але систематичною їхню роботу назвати не можна. Все пов'язано з браком часу, хоча таке прагнення вони мають. Отже, нами не було відмічено батьків, які б зовсім не приділяли увагу розвитку даної якості у дитини. Хоча, на попередньому етапі таких було 22%.

Таким чином, проведена робота з педагогами та батьками також дала позитивні результати. Педагоги більш детально ознайомилися з новими підходами щодо розвитку у дітей мовленнєвої творчості, а батьки, у свою чергу, збагатили свої знання відповідно до визначеного напрямку і стали більше уваги приділяти своєму малюку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІІ

У процесі формувального експерименту, нами виділено та обгрунтовано педагогічні умови розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Розробляючи систему роботи, нами були підібрані різноманітні творчі ігри, до яких залучали дітей, підготовлена програма включення дидактичних ігор на основі сюжетів казок. Прагнули активізувати усіх дітей, особлива увага була звернена на дошкільників, які мали низький рівень сформованості мовленнєвої творчості. З дорослими також велася робота щодо розширення їхніх уявлень про форми, методи роботи з дошкільниками в означеному напрямку. Для педагогів підготовлено виступ на педагогічну раду, підготовлено серію творчих ігор, які вони можуть використати у роботі з дітьми. Для обізнаності батьків підготували консультацію.

З метою перевірки ефективності проведеної роботи на етапі формування, був проведений контрольний експеримент. Діагностичні методики були ті ж самі, що і на констатувальному етапі. Результати кінцевого етапу показали значні позитивні зрушення у засвоєнні

дошкільниками мовленнєвотворчих здібностей. Про це яскраво свідчать кількісні показники, які ми отримали внаслідок співставлення результатів констатувального та контрольного етапів. Збільшилась кількість дітей, яких ми віднесли до високого рівня і, відповідно, зменшилась, віднесених до низького. Особливо такі результати простежуються у експериментальній групі, де і здійснювалась реалізація виділених нами педагогічних умов.

Поліпшились показники і в результаті проведення повторного анкетування педагогів та батьків. У педагогів розширились знання щодо технологій виховання дітей, включення творчих ігор, а батьки стали більше уваги приділяти своїм дітям.

Отже, виділені нами педагогічні умови, виявились ефективними, про що й підтверджують отримані результати.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведеного дослідження, ми прийшли до таких висновків:

За першим завданням:

Уточнено зміст та структуру провідних категорій: «творчість», «словесна творчість», «мовленнєва творчість», «словотворчість».

Поняття «*творчість*» трактується як діяльність, спрямована на пошук способів вирішення нестандартної задачі в умовах невизначеності, в результаті якої формується щось нове: знання, вміння, продукти на основі реорганізації наявного досвіду. Під «словесною творчістю дошкільнят» розуміється продуктивна діяльність дітей, що виникає під впливом творів мистецтва і вражень від навколишнього життя і виражається в створенні усних творів - казок, оповідань, віршів. *Мовленнєва творчість* - це продуктивний вид діяльності, кінцевим результатом якої повинен бути зв'язний, логічно вибудований текст. У цьому випадку «словесну творчість» можна розглядати як частину мовленнєвотворчої діяльності взагалі: здатність «творити слова», створювати дитячі неологізми. *Словотворчість* – це придумування дитиною нових слів. Словотворчість свідчить про активне

засвоєння дитиною граматичного ладу мови, і експериментування з новими словами.

За другим завданням:

Визначено вплив ігрової діяльності на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників. Встановлено, що ігрова діяльність має потенційні можливості щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників. Залучення дітей до різних видів ігор сприяє розвитку їх зв'язного висловлювання, формує мовленнєву культуру, фонетичну, лексичну, граматичну компетентність, розвиває всі психічні процеси, а найголовніше – спонукає дитину до мовленнєвої творчості.

Даній проблемі присвячені наукові доробки таких науковців як Д.Ельконіна, А.Богущ, Л.Виготського, Н.Гавриш, Л. Венгера, В.Мухіної, А.Запорожця, Е. Смирнової та ін. Розвитку мовленнєвої творчості дошкільників сприяють дидактичні ігри, ігри-фантазування, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, творчі ігри тощо. Методично правильно організована ігрова діяльність в закладі дошкільної освіти забезпечить розвиток мовленнєвої творчості старшого дошкільника.

За третім завданням:

Критеріями та показниками рівнів сформованості мовленнєвої творчості у дітей є:

- вияв бажання до творчого процесу: прояв творчої активності, розвинена здатність і легкість дитини засвоєння нового, цікавість до невідомого, вміння переносити нові знання у самостійну мовленнєвотворчу діяльність;

- прояв оригінальності: здатність створювати нові, унікальні ідеї, вносити щось нове, вирішувати незнайомі завдання, оригінальність способів дій, винахідливість ;

- творча гнучкість: вміння швидко розв'язувати поставлені завдання різними способами; проявляти самостійність, словесну гнучкість;

- творча продуктивність: уміння створювати різні словесні комбінації; висувати багато ідей за короткий час; прояв високого рівня творчої захопленості;

- творча уява: здатність об'єднувати словесні вирази в нові поєднання і комбінації, створювати фантастичні сюжети; прогнозувати, висувати гіпотези, перетворювати уявлення шляхом асоціацій.

Результати дослідження показали, що 15,4 % досліджуваних володіють *високим рівнем* розвитку мовленнєвої творчості, 46,2% - *середнім рівнем* і у 38,4 % виявлено *низький рівень*. Виходячи з отриманих результатів, ми побачили, що переважна більшість дітей володіє середнім рівнем розвитку мовленнєвої творчості. Той факт, що частина дітей перебуває на низькому рівні сформованості мовленнєвої творчості, дає нам підставу для організації подальшого експериментального навчання дітей.

За четвертим завданням:

Досліджено вплив батьків та педагогів на розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників. Підсумовуючи аналіз відповідей педагогів на запитання анкети, можна відмітити, що вихователі приділяють більшу увагу художній літературі як засобу розвитку мовленнєвотворчих здібностей у дітей, а ігрову діяльність використовують в меншій мірі. Слід зазначити, що педагоги основну свою увагу зосереджують на розвитку загальних мовленнєвих умінь, зокрема, лексична, граматична сторона, а розвиток творчості у мовленнєвій діяльності практично ігнорується. Ігрова діяльність, звісно, організовується, але здебільшого спрямована на розвиток інших якостей особистості, винятком можуть бути тільки творчі ігри. Отже, виникає суперечність між творчими можливостями старших дошкільників та недостатньо організованою виховною роботою з боку педагогів щодо використання ігрової діяльності як потужного засобу розвитку цих здібностей у дітей.

Узагальнивши результати дослідження батьків, ми побачили, що від того наскільки батьки беруть участь у розвитку мовленнєвотворчих

здібностей своїх дітей, залежить їх успішність. Діти, батьки яких не приділяють належної уваги розвитку даних здібностей, не володіють творчими здібностями, які проявляються у мовленнєвій діяльності. Це спонукає нас до висновку, що недостатньо виховних заходів, які здійснюються в ЗДО, а потрібні спільні зусилля і з боку батьків. Тільки налагоджена співпраця ЗДО і сім'ї забезпечить повноцінний мовленнєвий розвиток дитини, що включає і здатність дитини до мовленнєво-творчої діяльності.

За п'ятим завданням:

Розроблено та апробовано систему роботи щодо розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників у ігровій діяльності, оцінено її ефективність.

Результати кінцевого етапу показали значні позитивні зрушення у засвоєнні дошкільниками мовленнєво-творчих здібностей. Про це яскраво свідчать кількісні показники, які ми отримали внаслідок співставлення результатів констатувального та контрольного етапів. Збільшилась кількість дітей, яких ми віднесли до високого рівня і, відповідно, зменшилась, віднесених до низького. Особливо такі результати простежуються у експериментальній групі, де і здійснювалась реалізація виділених нами педагогічних умов.

Провівши анкетування педагогів, ми також відмітили якісні зміни. Більшість педагогів дали вичерпні характеристики щодо поняття «мовленнєво-творча діяльність», продемонстрували свою обізнаність з сучасними технологіями розвитку мовленнєвої творчості. Якщо на попередньому етапі дослідження ми виявили, що педагоги більше уваги приділяли читанню художньої літератури, то після формувального експерименту всю увагу звернули на творчі ігри і стали активно їх застосовувати у освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Батьки, у свою чергу, стали більше уваги приділяти своїм дітям в означеному напрямку та збагатили свої знання у сфері розвитку мовленнєвої творчості дитини.

Таким чином, результати формувального етапу дослідження показали, що запропонована експериментальна методика виявилась ефективною в розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності. Це дає нам підстави стверджувати, що висунута нами гіпотеза є правильною, а виділені педагогічні умови доцільними.

Викладені у дослідженні результати не розглядаються як вичерпні, перспективними залишаються такі аспекти проблеми, як вивчення мовленнєвотворчої діяльності дітей середнього віку засобами сюжетно-рольової гри, роль художнього слова у розвитку мовленнєвої творчості дошкільників та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алиева Т.Н. Развитие творческого восприятия литературных произведений у детей среднего дошкольного возраста: дис. . канд. пед. наук. М., 1991. 245 с.
2. Березовська Л. І. Розвиток творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.08. О., 2004. 217 с.
3. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей. М.: Академия, 2013. 287 с.
4. Барташнікова І. А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5–6 років. 2-ге вид., перероб. Тернопіль: навч. книга, 2007. 64с.
5. Борщаговська Т. Театралізовані ігри як засіб розвитку творчих здібностей дошкільнят. *Палітра педагога*, 2003. №1. 21 с.

6. Ветлугина Н. А. Самостоятельная художественная деятельность дошкольников. М. : Просвещение, 1980. 189 с.
7. Ветлугина, Н.А. Основные проблемы художественного творчества детей. *Художественное творчество и ребенок*. М.: Педагогика, 1972. 329 с.
8. Вознесенська О.Л., Сидоркіна М.Ю. Творча взаємодія з дитиною: методичні рекомендації. К.: Міленіум, 2009. 66 с.
9. Воронова В. Я. Творческие игры старших дошкольников: пособие для воспитателей детского сада. М. : Просвещение, 1981. 80 с.
10. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психолог. очерк: книга для учителя. М.: Просвещение, 1991. 94 с.
11. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка: психология развития. *Хрестоматия*. СПб.: Питер, 2014. 632 с.
12. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня - ра пед. наук: 13.00.02. Київ. 2002. 36 с.
13. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві: дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 . К., 2002. 438 с.
14. Гарипова Г.А. Формирование артистизма личности будущего учителя музыки: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Казанский государственный педагогический университет, Казань: 2002. URL: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanieartistizmalichnosti-buduschego-uchitelya-muzyki>
15. Голицын Г.А., ЛевичА.П. Вариационные принципы в научном знании. *Философские науки*, 2004, № 1, С. 105-136.
16. Давыдов, В. В. Теория развивающего обучения дошкольника. М.: ИНТОР, 2011. 544 с.
17. Дьяченко, О. М. О некоторых творческих особенностях развития воображения детей дошкольного возраста. *Вопросы детской психологии*. 2015. № 2. –С. 107-114.

18. Дьякова Н. Роль игры в жизни дошкольника. *Воспитание дошкольников*. 2012. № 5. С. 30-36.
19. Ельцова О. М., Прокопьева Л.В. Детское речевое творчество на основе сказочного сюжета. СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2016. 192 с.
20. Ельцова О.М. Нетрадиционные формы речевой работы с дошкольниками. *Начальная школа*. №5/14. С.9-13.
21. Еремина Л. И. Развитие креативности личности: психологический аспект. *Общество: социология, психология, педагогика*. 2014. № 1. С. 42-47.
22. Запорожец А. В. Избранные психологические труды: в 2 т. Психология развития ребенка: под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко. М.: Педагогика. Т.1: Психологическое развитие ребенка. 1986. 318 с.
23. Іщенко Л. Казка як засіб розвитку мовленнєвої творості дітей дошкільного віку: Режим доступу: [file:///D:/Download/Ppps_2008_26_10%20\(2\).pdf](file:///D:/Download/Ppps_2008_26_10%20(2).pdf)
24. Калошина И. П., Добровольская Н. А. Творческие задачи на создание дополнительных построений. Ростов н/Д, 1984. 378 с.
25. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2015. 188 с.
26. Кац Е.А., Ковалевская Л.С. Вербальное творчество. Мозырь: Белый ветер, 2001. 108 с.
27. Козырева Л.М. Развитие речи 5-7 лет/ Л.М. Козырева – Ярославль: Академия развития, 2002 – 159с.
28. Козырева Н.А. Психологические условия формирования творческой позиции дошкольников (на материале игр с противоречием): автореф. дисс. канд. психол. наук. М., 2007. 26 с.
29. Комарова Н. Ф. Комплексное руководство сюжетно-ролевыми играми в детском саду. М.: Издательство «Скорпий 2003», 2013. 160 с.

30. Короткова Э.П. Обучение детей дошкольного возраста рассказыванию: пособие для воспитателя детского сада. М.: Просвещение, 1982. 127 с.
31. Костюк Г.С. Здібності і їх розвиток у дітей. К. : Знання, 1963. 80с.
32. Кравцова Е. Е. Игра и произвольность. *Дошкольное воспитание*. 2017. № 11. С. 12-19.
33. Лук А.Н. Психология творчества.М.: Наука, 1978.127 с.
34. Маханева М.Д. Игры-драматизации в детском саду. Пособие для работников дошкольных учреждений. М: ТЦ Сфера, 2011. 128 с.
35. Менджеричкая Д. В. Воспитателю о детской игре. М., 2014. 128 с.
36. Михайленко Н. Я., Короткова Н. А. Организация сюжетной игры.*Воспитание дошкольников*. 2012. № 5. С. 30-36.
37. Михайленко Н. Я. Короткова Н. А. Педагогічні принципи організації сюжетної гри. *Дошкільне виховання*. 2013. № 4. С. 23.
38. Моляко В.А. Психология творческой деятельности. К.: Знание, 1978. 47 с.
39. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навчальний посібник : уклад. Л.В. Іщенко. Умань: ПП «Жовтий», 2013. 138 с.
40. Немов Р.С. Психология: учебник для студентов высших педагогических заведений. М.: ВЛАДОС, 2002. 608 с.
41. Орланова Н.А. Обучение дошкольников творческому рассказыванию: автореф. дис....канд.пед. наук. К.,1967. 18 с.
42. Позненко С. М. Розвиток творчих здібностей. Нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі : навчально-методичний посібник. Х. :Основа, 2007. 108 с.
43. *Психологічний словник: авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова ; ред. Н. А. Побірченко*. К. : Науковий світ, 2007. 274 с.

44. Родари Д. Грамматика фантазии, или Введение в искусство придумывания историй. М.: Прогресс, 1990. 206 с.
45. .Ренке С.О Ігри–фантазування як засіб розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.*Проблеми сучасної психології*. 2010. Випуск 8. С.786-794.
46. Сомкова О.Н. Образовательная область «Коммуникация». Как работать по программе «Детство». Учебно-методическое пособие. Санкт-Петербург: ДЕТСТВО - ПРЕСС, 2013. 182 с.
47. Стрелкова Л.П. Уроки сказки. М.: Педагогика, 1990. 178 с.
48. Суржанська В. А. Розвиваємо творчі здібності. Х. : Основа, 2007. 112 с.
49. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 1965.№ 5. С. 47–54.
50. Тихеева Е.И. Развитие речи детей раннего и дошкольного возраста. Пособие для воспитателей дет.сада :под ред. Ф.А. Сохина. М.: Просвещение, 1981. 159с.
51. Тютюнник В.И. Психологические условия развития детского творчества. *Национальный психологический журнал*. 2011. № 1(5). С.126-132.
52. Ушакова О.С. Придумай слово: речевые игры для детей дошкольников. М.: ТЦ Сфера, 2016. 208 с.
53. Ушакова Т. Н. О механизмах детского словотворчества. *Вопросы психологии*.1969, № 2. С.62-73.
54. Ушакова, О. С., Струнина Е.М. Методика развития речи детей дошкольного возраста: учеб. -метод. пособие для воспитателей дошк. образоват. учреждений. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 288 с.
55. Філософський словник : за ред. В.І.Шинкарука. 2. вид. I доп. К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
56. Чуковский К. И. От двух до пяти. Минск: Учпедгиз БССР, 1959. 275 с.

57. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посіб.К.: Вища шк., 2004. 207 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

БЛАНК ПРОТОКОЛУ

Сприятливе середовище для розвитку дитячої творчості Види діяльності, до яких залучають дітей протягом дня		Наявність ігрового куточка	Достатній ігровий реквізит	Допомога дорослих у творчій діяльності дітей	Стимулювання дитини до творчої діяльності
Перша половина дня	Заняття				
Друга половина дня	Самостійна творча, ігрова діяльність дошкільників				

Додаток Б

Анкета для вихователів

Шановні вихователі!

Ми досліджуємо розвиток мовленнєвої творчості старших дошкільників засобами ігрової діяльності. Просимо Вас щиро відповісти на запитання нашої анкети. Дякуємо за співпрацю!

Анкета

Паспортичка

1. Ваша освіта

2. Досвід роботи із старшими дошкільниками

Блок 1. Розуміння педагогами теоретичних питань розвитку мовленнєвої творчості.

1.1. Що ви розумієте під поняттям «мовленнєва творчість»?

1.2. Яке значення має мовленнєво-творча діяльність для загального мовленнєвого розвитку дитини?

1.3. Які Ви знаєте педагогічні технології розвитку мовленнєвої творчості у дітей?

Блок 2. Сформованість знань щодо практичної роботи з дітьми з метою формування їх мовленнєвої творчості, знання форм, методів.

2.1. Яким формам роботи надаєте перевагу у роботі з дітьми щодо розвитку мовленнєвої творчості?

2.2. Яким методам надаєте перевагу у роботі з дітьми?

2.3. Які методи чи прийоми, на Вашу думку, спонукають дитину до мовленнєво-творчої діяльності?

2.4. Чи зазнаєте труднощів в організації роботи з дітьми щодо розвитку в них мовленнєвої творчості? Якщо так, то які?

Блок 3. Використання ігрової діяльності як засобу розвитку мовленнєвої творчості дошкільників.

3.1. Чи використовуєте ігрову діяльність з метою розвитку мовленнєвої творчості дошкільників?

3.2. Яким іграм надаєте перевагу (назвіть їх)?

3.3. Чи проявляють діти мовленнєву творчість в процесі ігрової діяльності? Які ігри є найбільш ефективними?

Дякую за співпрацю.

Додаток В

Анкета для батьків

Шановні батьки! Ми досліджуємо розвиток мовленнєвої творчості вашої дитини засобами ігрової діяльності. Просимо Вас щиро відповісти на запитання нашої анкети. Дякуємо за співпрацю!

Блок 1. Паспортичка

1. Ваша освіта
2. Ваша професія? Ким працюєте на даний час?

Блок 2. Розуміння батьками теоретичних питань розвитку мовленнєвої творчості.

- 1.1. Що ви розумієте під поняттям «мовленнєва творчість»?
- 1.2. Яке значення має розвиток мовленнєво – творчих здібностей Вашої дитини для загального її розвитку?
- 1.3. Які методи виховання переважають у Вашій діяльності щодо розвитку мовленнєво - творчих здібностей дітей?
- 1.4. Чи спонукаєте дитину власним прикладом придумувати різні сюжети, створювати нові слова, вигадувати, фантазувати?

Блок 3.

- 3.1. Яку роль, на Вашу думку, відіграє ігрова діяльність для розвитку мовленнєво - творчих здібностей дітей?
- 3.2. Яким спільним іграм надаєте перевагу ?
- 3.3. В які ігри люблять гратися Ваші діти?

Дякую за співпрацю.

Додаток Г

Тематика сюжетно-рольових ігор

- Заняття 1
Сюжетно-рольова гра «Чарівники» Сюжетно-рольова гра «Будинок, сім'я»
- Заняття 2
Сюжетно-рольова гра «На прийомі у лікаря» (метод телефонних переговорів)
- Заняття 3
Сюжетно-рольова гра «Вовк і семеро козенят» Сюжетно-рольова гра «Аптека» (метод телефонних переговорів)
- Заняття 4
Сюжетно-рольова гра «Чарівні перетворення» Сюжетно-рольова гра «Ветеринарна лікарня»
- Заняття 5
Сюжетно-рольова гра «Снігові ведмеді» (зі зміною персонажів)
Сюжетно-рольова гра «Зоопарк»
- Заняття 6
Сюжетно-рольова гра «Три королеви» (зі зміною персонажів)
Сюжетно-рольова гра «Магазин»
- Заняття 7
Сюжетно-рольова гра «Червоні музиканти» (зі зміною персонажів)
Сюжетно-рольова гра «Перукарня»
- Заняття 8
Сюжетно-рольова гра «Автобус»
- Заняття 9
Сюжетно-рольова гра «Троє поросят і по щучому велінню» (Реконструкція сюжету)
Сюжетно-рольова гра «Бібліотека»
- Заняття 10
«Салат Із казок»

Додаток Д

Виступ на педагогічній раді на

тему «Значення ігор-фантазувань для мовленнєвої творчості старших дошкільників»

У розвитку мовленнєвих творчих здібностей використовуються різні види ігор: дидактичні, театралізовані, сюжетно рольові, ігри фантазування. Ігри фантазування являються найбільш ефективним засобом в розвитку творчості дитини. В даних іграх дошкільник має змогу грати зі словами, промовляючи низку звуків рідної мови, створює незвичайні слова, загадки, віршики, казки, оповідання. У грі фантазуванні дитина може проекспериментувати, багаторазово виконати будь яку дію, від якої вона отримує задоволення і наявний продукт її діяльності.

Гру фантазування можна розглядати як творчість, тому що у ній розвиваються такі важливі характеристики творчості, як:

- швидкість думки – здатність до генерування якнайбільшої кількості ідей. Фактично кількість ідей, що виникають за одиницю часу;

- гнучкість мислення – здібність легко переходити від полярних за змістом явище одного класу до іншого. У процесі творчості необхідно вміти гнучко змінювати стратегію й тактику творчого пошуку, переключатися з однієї ідеї на іншу, вміти переносити ідеї з одного об'єкта на інший і бути готовим до отримання парадоксального рішення;

- оригінальність – здатність формулювати нові, неочікувані ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих;

- розробленість – уміння не просто генерувати ідеї, а й творчо розробляти їх; – сміливість – здатність приймати рішення в ситуаціях невизначеності;

- допитливість – відкритість та інтерес до всього нового; уміння помічати незвичайне у звичайному, дивуватися йому.

Ігри фантазування сприяють розвитку мовленнєвих здібностей, пізнавальної активності, самостійності, творчості, самореалізації дітей. Ігри фантазування включають в себе вирішення багатьох завдань: навчальних, розвивальних, пізнавальних, інтелектуальних, трудових, нестандартних, творчих

До творчих завдань вчені відносять:

- завдання для розв'язання якого є невідомим спосіб дії та предметно специфічні знання для його розробки (останні також не виводяться з інших положень даної наукової області чи споріднених з нею областей);

- завдання, яке забезпечує розуміння дітьми проблеми, сформульованої дорослим у ситуації, коли дитина відчуває певне теоретичне утруднення, і коли у неї з'являлося бажання вирішити проблему. Пошуки рішення проблеми здійснюються шляхом багатьох пізнавально практичних дій дитини (шляхом визначених практичних дій, у вигляді наочно дієвого мислення; шляхом абстрактного мислення);

– завдання, в якому кількість даних не має розв’язання, внаслідок чого умова задачі видається суперечливою;

– завдання, які спонукають дітей до комбінування, імпровізації, вигадкування, тобто самостійного знаходження нового рішення. Разом з цим такі завдання спонукають дитину до дії.

Отже, творчі завдання передбачають розуміння дитиною проблеми, яка викликає у дитини теоретичні чи практичні утруднення, і для її розв’язання необхідно знайти певний спосіб дії. Отже, ігри фантазування – це такий вид дитячої творчої діяльності, яка забезпечує вирішення всіх вищезазначених завдань

Зміст ігор фантазувань передбачає їх виконання на різних рівнях складності, що дає можливість диференціювати їх залежно від рівня розвитку кожної дитини, а також індивідуальних уподобань та інтересів вихованців. Ігри фантазування стимулюють у дошкільників пізнавальні інтереси, дослідницькі пізнавальні дії, самостійний варіативний пошук досягнення результату, відкриття нового, вони поживляють пізнавальну діяльність, позитивно впливають на пізнавальну активність дітей.

Ігри фантазування передбачають не тільки розвиток мовленнєвих творчих здібностей, а й насамперед розвиток мовлення, виховання культури мови дитини, що передбачає особливу організацію мовної роботи, націлену на збагачення словника, граматичної упорядкованості, зв’язності висловлюваності у процесі творчої роботи, розвиток поетичної чутливості до краси і точності художнього слова, який сприяє прояву естетичної функції дитячого мовлення. Мовленнєві творчі здібності у грі фантазуванні виявляються у вмінні дітей самостійно, образно, зв’язно та виразно будувати власні твори. Для розвитку мовленнєвих творчих здібностей використовують ряд різних ігор фантазувань: складання забавлянок і промовлянок, казки розповіданки, складання творчої розповіді, складання загадок тощо.

Складання забавлянок і розповіданок – один з видів ігор фантазувань, що виявляється у самостійному складанні і відтворенні їх дітьми. Діти промовляють забавлянки і розповіданки за власною ініціативою, перебуваючи у стані збудження, емоційного підйому, при цьому вони ритмічно рухаються (підстрибують, виконують змахи руками, пальчиками, оремими предметами, кружляють). Крім того, діти з задоволенням повторюють тексти, що раніше почули від дорослих, доповнюють, змінюють, тобто відтворюють їх творчо.

Казки розповіданки – один з найефективніших та найпоширеніших видів ігор фантазувань, який сприяє розвитку мовленнєвих творчих здібностей у старших дошкільників. Вихователь пропонує дітям скласти казку за віршем або оповіданням, відповідно до теми відомої казки за опорними словами. В дитячих творах відображається коло уявлень та інтересів дітей, їх сформованість. На цей вид дитячої творчості сильно впливає художня література, через що створені дітьми твори охоплюють численні літературні мотиви

Враховуючи вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що ігри фантазування – один з найефективніших засобів розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Вони сприяють розвитку зв'язного мовлення у дітей, відіграють велику роль у досягненні дітьми високого рівня мовленнєвої культури, що характеризується багатством, точністю і виразністю, формують у дітей граматичну компетентність, розвивають всі психічні процеси, головне – спонукають дитину до творчості, до самостійної творчої діяльності.

Ігри та вправи на розвиток мовленнєвих творчих здібностей дітей

Вправа «Придумай назву»

Мета:вчити дітей добирати назву до запропонованого тексту.

Матеріал:книжки з літературними творами.

Інструкція до виконання: вихователь пропонує дітям уважно послухати оповідання: «Одного разу білочка завітала в гості до їжачка. Вона принесла із собою красиву повітряну кульку. А їжачок побачив червону кульку і теж захотів собі таку. І тоді він вирішив заховати кульку, щоб залишити її собі. Вийшов їжачок на подвір'я та прив'язав кульку за хатою. А білочка, збираючись додому, вийшла і не знайшла своєї кульки. Заплакала білочка і пішла додому. Підійшла вона до своєї хатинки і побачила, що її червона кулька лежить біля дверей і чекає на неї. Це вітер так провчив хитрого їжачка і повернув кульку білочці».

Після цього вихователь пропонує придумати назву для цього оповідання.

Вправа «Склади історію за темою і намалюй»

Мета:закріпити уявлення дітей про жанрові особливості творів; вчити складати історію за запропонованою темою, дотримуючись її; підвести до розуміння того, що кожна розповідь має певну композиційну структуру: початок, середина, закінчення; розвивати уміння відображати події, про які йдеться в розповіді, у власному малюнку.

Матеріал:аркуші паперу, поділені на три частини, кольорові олівці.

Інструкція до виконання: вихователь пропонує дітям пригадати, чим відрізняється казка від оповідання. Далі нагадує, що в кожній казці, оповіданні є початок, середина, закінчення; пропонує дітям скласти невеличку розповідь на тему «Пригоди зайчика-вуханчика» та намалювати її, використовуючи надану модель.

Ігрова вправа «Збери чарівні речі»

Мета:закріплювати знання дітьми казок; учити зіставляти казкові предмети з героями, яким вони належать.

Матеріал:малюнки із зображенням різних предметів (капуста, колосок, сопілка, яблуко, стіл, шафа, тарілка, глечик, кошик, піріжок, пеньок, сонечко тощо).

Інструкція до виконання: вихователь розкладає на столі малюнки з зображенням цих предметів і пропонує дітям уважно розглянути їх. Після цього діти відбирають з них лише чарівні (казкові) речі і називають відповідного казкового персонажа.

Гра «Поверни чарівні речі до казки»

Мета: закріплювати знання дітьми казок; вчити зіставляти казкові предмети з відповідною казкою.

Матеріал: велика коробка, речі чи їх зображення (слухавка лікаря Айболить, пір'ячко з півникового хвостика, колосок, червона шапочка, заячий хвостик, коржик, шапочка лисички, солома, зернятко, горошинка, качечка, рукавичка, глечик тощо).

Інструкція до виконання: перед проведенням гри вихователь складає речі, що належать казковим героям у велику коробку, зацікавлює дітей, пропонує здогадатися, хто з казкових героїв загубив речі. Педагог по черзі дістає з коробки кожен річ, показує дітям, а вони називають можливого хазяїна і казку.

Гра «Хто швидше?»

Мета: учити дітей зіставляти зображення з відповідною казкою.

Матеріал: розрізані малюнки до казок («Червона Шапочка», «Колобок», «Пан Коцький», «Кобиляча голова», «Рукавичка», «Морозко», «Лисичка та Журавель»).

Інструкція до виконання: гру проводять у формі змагання. Кожна дитина отримує частину малюнка однієї з названих казок. Діти розглядають частини і складають з них малюнок, називають казку, якій відповідає цей малюнок. Перемагає та група, яка швидше й правильніше виконає завдання.

Гра «Розклади по черзі»

Мета: вчити дітей визначати структурні композиційні частини невеликої розповіді, розставляти речення відповідно до послідовності розгортання подій.

Матеріал: картки з реченнями. Одного разу білочка пішла до лісу.

І стали вони друзями. Раптом білочка побачила в кущах зайчика.

Інструкція до виконання: педагог пропонує дітям взяти картки, прочитати, що на них написано. Далі діти визначають, в якій послідовності слід розташувати ці речення, розташувати їх по черзі, щоб вийшла розповідь.

Гра «Ціле — частина» (за методикою Н.Г.Смольникової)

Мета: вчити дітей визначати послідовність подій та розставляти речення відповідно до розгортання подій.

Матеріал: картка зі схематичним зображенням частин тексту

Інструкція до виконання: вихователь пропонує дітям послухати уважно висловлювання і визначити послідовність розгортання подій; виділити в тексті частини, спираючись на схематичне зображення.

Фрагмент гри з дітьми старшого віку

Вихователь. Погляньте на цю схему (показує картку із схематичним зображенням частин тексту). Як ви гадаєте, що на ній зображено?

Дитина. Частини казки.

Вихователь. Це схематичне зображення частин твору. Пригадайте і назвіть, які частини є в кожній казці, оповіданні?

Дитина. Початок, середина, закінчення.

Вихователь. А на схемі кожна з цих частин позначена цифрою. Яка з цифр відповідає початку твору? Визначте цифру, що означає закінчення твору. А зараз послухайте уважно коротеньку розповідь. Але розбишака вітер розсипав всі речення тексту і вони переплуталися.

(Діти слухали речення, визначали їх послідовність, називали до якої частини схематичного зображення їх можна віднести.)

А поруч із нею росла ялинка.

Ялинка вколола берізку своїми голочками.

На лісовій галявині росла красуня-берізка.

Берізка розсердилася,

І тоді вони стали друзями.

Ялинка сказала: «Вибач, будь ласка».

Лексична вправа «Який? Яка? Яке?»

Мета: учити дітей добирати прикметники до запропонованих слів, урахувавши їх характерні особливості.

Матеріал: малюнки тварин: лисиця, зайчик, слон, верблюд, тигр, їжак, ведмідь, білка, коза; об'єктів природи: дерево, листя, сонечко тощо.

Інструкція до виконання: вихователь називає тварину, а діти добирають до неї якомога більше прикметників, що передають її характерні особливості.

Лексична вправа «Добери слово»

Мета: поширювати словник дітей образними поетично-художніми висловами.

Матеріал: малюнки із зображенням тварин (лисичка, мишка, зайчик, вовк, півник, котик, тигр, лев).

Інструкція до виконання: вправа проводиться переважно після читання літературних творів. Педагог показує дітям зображення героїв відомих казок, а вони пригадують, якими образними словами названо цей персонаж у казці.

Лексична вправа «Що вміє робити?»

Мета: активізувати словник дітей шляхом добору відповідних дій до названих предметів, об'єктів, істот.

Матеріал: зображення предметів, об'єктів природи, тварин, птахів (синичка, сонечко, зайчик, річка, ліс, дерево, ведмідь, білка, дорога, гриб, дощик).

Інструкція до виконання: вихователь запитує: «Що вміє робити гриб?», а діти називають якомога більше дій. За аналогією добирають дії до інших слів.

Як правило, ця вправа поєднувалася із завданням відтворити у виразних рухах названі дії.

Лексична вправа «Порівняй»

Мета: учити дітей порівнювати тварин за характером, діями; добирати влучні слова для характеристики їх образів.

Матеріал: картинки з зображенням тварин по парах (лисичка та зайчик, слон і їжак).

Інструкція до виконання: вихователь пропонує дітям пригадати все, що вони знають про названих тварин (лисичка та зайчик). Далі мають визначити, чим схожі ці тварини (за характером, діями, зовнішнім виглядом) та чим вони відрізняються.

Консультація

Роль батьків у розвитку мовленнєвої творчості дітей

Для нормального розвитку дитини з перших місяців найважливішим є спілкування, у процесі якого малюк може опанувати людське мовлення, що відіграє головну роль як в діяльності дитини, так і в пізнанні навколишнього світу. Розвиток мовлення у процесі онтогенезу відбувається паралельно з фізичним і розумовим розвитком. Усі психічні процеси у дитини - сприйняття, пам'ять, увага, мислення, цілеспрямована поведінка – постають за безпосередньої участі мовлення.

Одне з важливих завдань спільних зусиль батьків та вихователів – рання та повноцінна допомога дітям в набутті навичок усного та писемного мовлення, розвитку творчості у мовленнєвій діяльності.

Вас, батьків, рано чи пізно починає турбувати питання правильного мовлення дитини. Ви мрієте, щоб малюк був здоровим, розумним і ставши дорослим досяг життєвих і професійних успіхів, прагните, аби він зростав вільним у спілкуванні та впевненим у власних можливостях. І чи не найсуттєвішою умовою для цього є оволодіння правильним мовленням. Лише тоді, коли дитина постійно чути чітко, виразне мовлення, вона навчиться правильно розмовляти, краще розумітиме мовлення оточуючих, легко передаватиме власні думки й бажання.

В процесі виховання дітей, батькам необхідно постійно стежити за своїм мовленням, подавати дітям творчі мовленнєві зразки. Взаєморозуміння, взаємоповага батьків і членів родини грають важливу роль в розвитку мовленнєво-творчих здібностей дитини.

Мова дорослих, як зразок для наслідування так і джерело позитивних емоційних переживань зберігає значення протягом всього дитинства. Але її не слід зрівнювати з дитячою вимовою. «Сюсюкання» може лише затримати дитину на етапі інфантильної вимови. Велику допомогу в стимуляції розвитку мови допомагають вправи на розвиток дрібної моторики рук. При низькій мовленнєвій активності треба всіляко заохочувати дитину.

Саме мова батьків є зразком для мовного розвитку дитини.

Шановні батьки! Ви повинні орієнтуватися у вікових нормах розвитку всіх компонентів мовлення (звуковимови, лексики, граматики, фонематичних процесів), щоб вчасно допомогти своїй дитині. Бо для розвитку творчого

мовлення дані компоненти мають важливе значення. У розмові з дитиною, старайтесь переставляти слова місцями й вимовляти підряд різні форми, говорити з невеличкими паузами – так дитині легше виділити слово в мовному потоці. Обов'язково залишайте місце для відповіді дитини, навіть якщо дитина не готова вам відповісти. Називайте дитину і себе в третій особі. Не забувайте, що мова, звернена до дитини, повинна бути емоційною. А ще, грайте з дитиною в мовні та пальчикові ігри, дрібна моторика рук і точна артикуляція звуків знаходяться в прямій залежності. Чим більша рухова активність, тим краще розвинута мова.

Важливу роль у формуванні мовленнєво-творчих навичок займає гра. Адже гра – супутник дитинства, провідна діяльність, під час якої коригується та розвивається дитяче мовлення й особистість в цілому. Яку гру вибрати, щоб вона була не лише цікавою, а й корисною для дитини? Як методично правильно організувати й провести її, дотримуючись певної системи? Під час проведення ігор різних типів із мовленнєвими завданнями вам допоможуть запропоновані правила, які були виведені, спираючись на методику О. Барташнікова:

- пам'ятайте, що саме в дошкільний період мовлення дитини розвивається найінтенсивніше, а головне, воно гнучке;

- організуйте постійне, добре освітлене робоче місце, акуратно і зручно розмістіть ігровий матеріал, приберіть зі столу зайві речі, вимкніть радіоприймач і телевізор, подивіться на годинник, щоб зорієнтуватися, скільки часу триватиме заняття-гра;

- не забувайте, що дитина тільки-но починає вчитися створювати творчі сюжети, і ваше завдання – допомогти їй у цьому;

- під час виконання ігрових завдань у дитини, особливо на початкових етапах можуть виникати труднощі. Не акцентуйте увагу на цьому, не дорікайте, коли в неї щось не виходить, якщо чогось вона не вміє;

- кожна дитина – індивідуальність, її розвиток відбувається за власними законами, тому не порівнюйте свого малюка з однолітками, які можливо, випереджають його у своєму розвитку;

- ніколи не відмовляйте дитині в проханні погратися з нею. Спочатку самі ознайомтеся зі змістом гри, її правилами і тільки потім своїми словами поясніть дитині, як грати в цю гру. Якщо потрібно проведіть попередню бесіду. Так ви емоційно підготуєте малюка до гри. Запропонуйте йому віршик, загадку, лічилку, закличку. Хай малюк вивчить їх разом із вами;

- заохочуйте словесну творчість дітей, спонукайте їх до складання закличок та лічилок, до ігор. Радійте кожному успіхові дитини разом із нею;

- якомога більше розмовляйте з дитиною, спонукайте її до запитань. Пояснюючи говоріть чітко, виразно, спокійно. Переконайтеся, що малюк розуміє значення всіх слів. За потреби у присутності дитини зверніться до словника;

- ігрові завдання не повинні бути занадто простими (малюкові нецікаво їх виконувати), чи складними (дитина відчуватиме невпевненість у своїх

силах). Добирайте навантаження таким чином, щоб воно відповідало віковій, мовленнєвій і психофізичним можливостям дитини, було цікавим та доступним для сприймання. Фантазуйте, придумуйте власні варіанти ігор, аналогічні тим, які викликають особливі труднощі у вашої дитини. Адже найкраще знаєте свого малюка саме - ви;

- може статися, що дитина не спроможна виконати творче завдання. Запропонуйте їй полегшений варіант. Якщо ж і він не вдається – відкладіть гру і поверніться до неї завтра. Коли і наступного разу дитина не зможе виконати завдання, незважаючи на ваші натяки й підказки, докладно поясніть спосіб вирішення, запропонуйте спочатку легший, а потім ускладнений варіант. Через деякий час варто повернутися до цієї гри, аби переконатися, що дитина справді добре засвоїла навчальний матеріал;

- не примушуйте дитину продовжувати гру, якщо в неї щось не виходить або вона втомилася. Внаслідок примусу у малюка виникає страх перед можливим покаранням, і вся його енергія піде не на розумову роботу, а на подолання небажання продовжувати заняття. Це призводить до того, що дитина часто відволікається, робить багато помилок;

- якщо ж рівень розвитку дитини не зріс, ви припустилися помилки: підвищили вимоги, використовували занадто складні ігри, залучаючи дитину до ігрової діяльності, користувалися авторитарними методами, і це звичайно негативно позначилося на емоційному самопочутті малюка, на його бажанні спілкуватися з вами у процесі гри, на його ініціативності, проаналізуйте свою тактику і ліквідуйте перешкоди. Запам'ятайте золоте правило організації і керівництва будь-якою діяльністю дитини, в тому числі й грою: дитині має бути цікаво і комфортно! Тільки за такої умови розвиток усіх сторін особистості малюка буде повноцінним;

- відзначайте всі досягнення дитини під час гри. Не будьте байдужими та пасивними. Намагайтесь об'єктивно оцінювати свою дитину, відзначайте сильні та слабкі риси її характеру;

- навчайте за допомогою активної дії і живого невимушеного спілкування. Саме так дитина навчиться правильно розмовляти, опанує рушійні фактори розвитку – три «само»: самоконтроль, самооцінка, способи самовдосконалення.

Пам'ятайте, що процес навчання творчих здібностей у мовленнєвій діяльності, не може ґрунтуватися на простих однозначних і готових рецептах. Його кінцевий успіх багато в чому визначиться вашим творчим підходом до запропонованого матеріалу.

Шановні батьки, не сподівайтесь на швидкий ефект у навчанні, адже малюк тільки-но починає знайомитися з рідною мовою. Отже, батьки, від вас залежить майбутнє ваших дітей. Ви маєте набратися терпіння, зацікавити дитину і, таким чином, включити її у цілеспрямовану роботу. Тільки у співпраці з дитиною ви зможете досягти бажаного.

Мова дорослих – приклад для дітей. Успіх мовленнєвого розвитку дитини насамперед залежить від мови дорослих, які оточують її з раннього

дитинства. Яскрава виразна мова дорослих привертає увагу дітей, полегшує розуміння її і запам'ятовування. Суха, монотонна мова не повинна бути зразком для наслідування. Виразність забезпечується інтонацією, що надає мові мелодійності. Не можна кричати в розмові з дитиною. Голосна, криклива мова викликає у дітей байдуже ставлення до її змісту, роздратованість у поведінці. Дитина намагається відповісти батькам таким же тоном і це надає мові відтінок грубості. Слід дотримуватися відповідного темпу мовлення. Не розмовляйте з дітьми швидким темпом, оскільки стежити за такою мовою дітям важко, вони відволікаються, стомлюються слухати, так виховується неуважність до слова.

Отже, дорослі повинні прагнути до того, щоб забезпечити розвиток творчого мовлення своєї дитини. Таке мовлення допоможе малюку вільно передавати свої думки і побажання, створювати творчі розповіді, сприятиме успішному навчанні у школі.